alternatif politika

Dört Aylık
Disiplinlerarası
Dergi

Cilt 5, Sayı 2,
Eylül 2013

Alternatif Politika Dergisi, bir grup akademisyen tarafından; disiplinler arası çalışmalara ilişkin süreli yayınların azlığı nedeniyle doğan ihtiyacı karşılamak üzere oluşturulmuş, dört ayda bir yayınlanan hakemli bir dergidir. Siyaset bilimini merkez alarak, kültürel çalışmalar, medya, uluslararası ilişkiler, sosyoloji, sosyal psikoloji, ekonomi politik ve antropoloji gibi disiplinleri de kapsayan yayınlar yapmayı amaçlayan dergi, adı geçen alanların her boyutuyla ilgili kuramsal ve analitik çalışmaların yanı sıra, kitap incelemelerine de yer vermektedir.

Alternatif Politika Dergisi'nin amacı, yayınladığı konularda hem bilimsel çalışmalar için akademik zemin hazırlamak, hem de söz konusu görüşlerin paylaşılmasını sağlayarak yeni açılımlar yaratmaktır. Bu bağlamda, teorik çalışmalara olduğu kadar, alan çalışmalarına da yer vermek amacındadır. Çalışmalarınızı Alternatif Politika'ya bekliyoruz.

Alternatif Politika; Worldwide Political Science Abstracts, Scientific Publications Index, Scientific Resources Database, Recent Science Index, Scholarly Journals Index, Directory of Academic Resources, Elite Scientific Journals Archive, Current Index to Scholarly Journals, Digital Journals Database, Academic Papers Database, Contemporary Research Index, Ebscohost, Index Copernicus ve Asos Index'de taranmaktadır.

Editöryâl Kadro

Editör: Rasim Özgür Dönmez
Asistan Editör: İhsan Özdemir
Asistan Editör: Betül Noyan
Asistan Editör: Nuh Uçgan
Asistan Editör: Çağla Pınar Tuncer

Danışma Kurulu (Alfabetik Sıraya Göre)

Prof. Dr. Ayşe Kadıoğlu (Sabancı Üniversitesi)
Prof. Dr. Bogdan Szajkowski (The Maria Curie- Skłodowska University, Lublin)
Prof Dr. Füsun Arsava (Atılım Üniversitesi)
Prof Dr. Mithat Sancar (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Tayyar Arı (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Tim Niblock (University of Exeter)
Prof Dr. Ümit Cizre (İstanbul Şehir Üniversitesi)
Prof. Dr. Aylin Özman (Hacettepe Üniversitesi)
Doç. Dr. Sibel Kalaycıoğlu (Orta Doğu Teknik Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. İnci Özkan Kerestecioğlu (İstanbulÜniversitesi)
Dr. Rubba Salih (University of Exeter)

Yayın Kurulu (Alfabetik Sıraya Göre)

Prof. Dr. Bruno S. Sergi (Messina University)
Prof. Dr. Darko Marinkovic (Megatrend University of Applied Sciences)
Prof. Dr. Edward L. Zammit (Malta University)
Doç. Dr. Aksu Bora (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Doç. Dr. Berna Turam (Hampshire College)
Doç. Dr. Esra Hatipoğlu (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Filiz Başkan (İzmir Ekonomi Üniversitesi)
Doç. Dr. Hamit Coşkun (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Prof. Dr. Kamer Kasım (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Prof. Dr. M. Kemal Öke (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Burak Arıkan (Sabancı Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Defne Karaosmanoğlu (Bahçeşehir Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Fatih Konur (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Maya Arakon (Yeditepe Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Nilay Ulusoy Onbayrak (Bahçeşehir Üniversitesi)
Doç. Dr. Pınar Enneli (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Doç. Dr. Veysel Ayhan (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Dr. Elçin Aktoprak (Ankara Üniversitesi)
Dr. Evgina Kermeli (Bilkent Üniversitesi)
Dr. Ipek Eren (Orta Doğu Teknik Üniversitesi)
Dr. Şener Aktürk (Koç Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Gökhan Telatar (Ankara Üniversitesi)
Avukat Ebru Sargıcı

TÜRKİYE'DE GENÇLİK SOSYOLOJİSİ ÇALIŞMALARINA DAİR BİBLİYOGRAFİK BİR DEĞERLENDİRME[*]

A BIBLIOGRAPHIC ASSESSMENT ON STUDIES OF SOCIOLOGY OF YOUTH IN TURKEY

Ömer Miraç Yaman[**]

ÖZET

Gençlik sosyolojisi alanında mevcut Türkçe literatüre ilişkin değerlendirme eksiğini gidermek maksadıyla yapılan bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde 1923'ten 2012 senesine kadar Türkiye'de gençlik üzerine yapılan çalışmalara dair genel değerlendirmelere yer verilmiş, dönemsel olarak yaşanan tematik farklılaşmalar ve yayın yoğunluğu üzerinden bir okuma hedeflenmiştir. İkinci bölümde bu çalışmalar içerisinde gençlik sosyolojisinin yeri, genel eğilimleri, literatüre dair ilk bibliyografik çalışmalar, akademik üretimin genel seyri ve lisansüstü çalışmaların muhtevası hakkında özet bilgilere yer verilmiştir. Üçüncü ve son bölümde de gençlik sosyolojisi alanında öne çıkan isimler ve temalar kapsamlı ve detaylı bir şekilde analiz edilmeye çalışılmıştır. Sonuç bölümünde ise gençlik sosyolojisinin zaaf ve imkanları tartışılmış, alana dair yapılması gerekenler noktasında bir projeksiyon sunulmasına gayret gösterilmiştir. Bu açıdan gençlik sosyolojisi çalışmalarında öne çıkan başlıklar, unutulan yönler ve eksik bırakılan temalar üzerinden bir gençlik sosyolojisi değerlendirmesi yapılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gençlik, Gençlik Sosyolojisi, Gençlik Çalışmaları, Türkiye, Bibliyografya

ABSTRACT

The study which aims to resolve the lack regarding assessment of available literature in Turkish in the field of sociology of youth consists of three main parts. In the first part, general evaluations on Turkish youth studies between 1923 and 2012 take place, and also they are analyzed in terms of publication quantities and thematic differentiations in certain periods. In the second part, some pieces of general information are given about the importance of

[*]Makalenin yazımı noktasındaki tavsiye ve yönlendirmelerinden dolayı Prof. Dr. İsmail Coşkun ve Doç. Dr. Yücel Bulut'a; makalenin son halini okuyarak kıymetli düzeltmeler ve eklemelerini esirgemeyen dolayı Yrd. Doç. Dr. Murat Şentük ve Arş. Gör. M. Ali Akyurt'a teşekkür ederim.

[**]Öğr. Gör. Dr., Yalova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, Cep Telefonu: 0507 375 56 63, E-Posta: omermirac@gmail. com.

sociology of youth, general tendencies of this literature, first bibliographical studies on it, general trend of academic production, and lastly contents of postgraduate studies. In the third and last part, a detailed analysis is made including the evaluations of contributions of studied fields and prominent themes and names in the field of sociology of youth. In the conclusion, both disadvantages and possibilities of sociology of youth are discussed, and it is intended that a project should be presented on what to be done in the field. It is aimed to create an assessment of sociology of youth by concentrating on prominent headings, forgotten aspects and unstudied themes of sociology of youth.

Key Words: Youth, The Sociology of Youth, Youth Studies, Turkey, Bibliography

GİRİŞ

Sosyolojinin alt disiplinlerinden biri olan gençlik sosyolojisi, Türkiye'de her geçen gün önem kazanmaktadır. Dünya çapında sosyolojinin gençlik konusuna olan ilgisinin bir benzeri, Türkiye'de de –gerek teorik gerek sahaya dayalı araştırma boyutlarıyla– kendisine yer bulmakta; bu süreç kaçınılmaz bir biçimde Türkiye'de gençlik sosyolojisi alanında yapılan çalışmaların niteliği ve niceliği hakkında bir değerlendirmeyi zorunlu hale getirmektedir. Nitekim Türkiye'de 1923'ten günümüze değin yapılmış gençlik sosyolojisi çalışmaları üzerine henüz bir literatür değerlendirmesinin yapılmamış olması, bu alanda çalışacak akademisyen ve araştırmacıların önünde ciddi bir eksiklik olarak belirmektedir.

Bu makalenin temel amacı, bu akademik boşluğun giderilmesine bir katkı sunmaktır. Çalışmanın niteliği ve kapsamı, Türkiye'de 1923-2012 yılları arasında gençlik sosyolojisi alanında sosyologlar tarafından yazılan makale ve kitapların yanı sıra sosyoloji bölümlerinde yapılan lisansüstü çalışmaların tematik bir sınıflandırma ve değerlendirmesi şeklinde formüle edilebilir.

Çalışmanın yöntemi, temalı bibliyografya tarama ve oluşturma usullerinden istifade etmek suretiyle bir literatür araştırma süreci ile şekillenmiştir. Bu kapsamda Türkiye Makaleler Bibliyografyası, Türkiye Kitaplar Bibliyografyası, Milli Kütüphane Kataloğu, TÜBİTAK-ULAKBİM Kataloğu, TO-KAT (Ulusal Toplu Katalog), Beyazıt Devlet Kütüphanesi Kataloğu ve YÖK Tez Tarama Kataloğu başta olmak üzere pek çok farklı kütüphane ve yayın kataloğundan istifa edilmiştir. Ayrıca sosyoloji literatüründe önemli bir bibliyografya olarak öne çıkan Mahmut Tezcan'ın "Türk Sosyoloji Bibliyografyası", Türkiye'nin en eski ve köklü sosyoloji mecraı olan İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi Arşivi, Ege Üniversitesi Sosyoloji Dergisi Arşivi, Türkiye'de 1923'ten

günümüze değin sosyolojinin ana karakterini ve yapısını belirleyen önde gelen 100 sosyoloğun ve halihazırda sosyoloji bölümlerinde görev yapan akademisyenlerin çalışmalarının tamamı taranmak suretiyle bir literatür oluşturulmaya çalışılmıştır. Ortaya çıkan yekûn makale, kitap ve tez olmak üzere üç ana eksende detaylı künye çalışması yapılarak tasnif edilmiş, daha sonrasında eldeki ham malzeme öne çıkan temalar eşliğinde konu bazlı bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Çalışma bu genel çerçeve korunarak üç ana bölümden oluşmaktadır. *Gençlik sosyolojisi çalışmaları*na ilişkin bir literatür değerlendirmesi, Türkiye'de eğitim bilimleri, psikoloji, sosyal hizmet ve ilahiyat gibi farklı akademik disiplinler altında yapılmış *gençlik çalışmaları* da hesaba katıldığında daha anlamlı bir bağlama oturacağı için, birinci bölümde Türkiye'de gençlik çalışmalarının genel seyri ve karakteristik özellikleri kısaca özetlenmiştir. İkinci bölümde ise, gençlik sosyolojisi çalışmalarının ana çerçevesi belirlenmeye çalışılmış; bu çalışmaların niceliksel bir dökümü yapılmış, ana eğilimler ve öne çıkan temalar hakkında genel bilgilere yer verilmiştir. Üçüncü ve son bölümde ise, gençlik sosyolojisi alanında sosyologlar tarafından yapılmış çalışmalar iki ana tema etrafında değerlendirilmeye çalışılmıştır.

TÜRKİYE GENÇLİK ÇALIŞMALARINA KISA BİR BAKIŞ[1]

"Gençlik çalışmaları" sosyal bilimler alanında pek çok farklı disiplin altında gençlik konusu üzerine yapılmış çalışmaların bir toplamını ifade etmektedir. "Gençlik sosyolojisi çalışmaları" tanımlamasından kastedilen ise, bahsi geçen çalışmalar içerisinde sadece sosyologlar tarafından kaleme alınmış yayınlardır. En başta, *gençlik çalışmaları* ile *gençlik sosyolojisi çalışmaları*nın kimi zaman benzeşen, kimi zamansa ayrışan yönlerinin bulunduğu belirtilmelidir. Bu bölümde Türkiye gençlik çalışmalarının yapısal özellikleri, niceliksel ve niteliksel yönleri ele alınmaya çalışılmıştır.

Türkiye gençlik çalışmalarına türleri açısından sayısal olarak bakıldığında, 5000'in üzerinde bir yekûn tutan bu yayınlar arasında, makalelerin (2500'ün üzerinde) ilk sırayı aldığına, ardından tezler (1500'ün üzerinde) ve kitapların (1000'e yakın) geldiğine tanık olunmaktadır. Bu literatür taraması sırasında, gençlik çalışmalarının sadece akademik

[1] Türkiye'de 1923'ten günümüze değin yapılan gençlik çalışmaları hakkında bir bibliyografya 2010 senesinde tarafımızdan "Türkiye Gençlik Çalışmaları Bibliyografyası 1923-2010" başlığıyla yayımlanmıştır. Bu bölümde Türkiye'de gençlik çalışmalarının genel seyri hakkında yapacağımız değerlendirmeler büyük oranda bu çalışmada ulaşılan sonuçların bir hülasası olacaktır. Bkz. Yaman, Ömer Miraç, Türkiye Gençlik Çalışmaları Bibliyografyası 1923-2010, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2010.

disiplinlerin ilgi odağında şekillenmediği, akademi dışı üretimlerin, gençlik çalışmalarının yarısına yakınını oluşturduğu da gözlenmiştir. Akademik çalışmalara, ait oldukları disiplinler açısından bakıldığında ise, tamamına yakınının sosyal bilimler alanında üretildiği, bunların arasında en büyük paya ise eğitim bilimlerinin sahip olduğu görülmektedir. Eğitim bilimlerini niceliksel olarak sırasıyla psikoloji, sosyoloji, sosyal hizmet ve ilahiyat alanları takip etmektedir.

Akademik çalışmaların tematik olarak daha ziyade gençliğin sorunları, gençlik araştırmaları, kuşak çatışması, gençliğin eğitimi, gençlik kültürü, gençlik ve kimlik konuları etrafında yoğunlaştığı görülmektedir. Akademi dışı üretimlerde ise gençliğe nasihat verme ve ideolojik olarak bakış açısı kazandırma gayreti ile gençliği ve gençlik dönemini idealleştirme tavrı öne çıkmaktadır. Akademi dışı üretimlerin temelindeki bu yaklaşım, aslında 1923'ten bugüne gençlik konusunu ele alan yazarların pek çoğunda genel bir yaklaşım biçimi olarak belirmektedir. Bu durum Cumhuriyet tarihi boyunca gençlik konusuna olan ilginin, çoğu kez ideolojik bir tutum ve gençliğe dair görev odaklı bir beklenti bağlamında oluştuğunu göstermektedir. Nitekim bu eserlerde, Türkiye'de özellikle siyasal ve toplumsal çalkantıların arttığı askeri darbe dönemleri başta olmak üzere, neredeyse her siyasal iktidarın yapısına bağlı olarak değişen ve yeniden şekillenen bir gençlik imgesinin varlığından söz edilebilir. Dolayısıyla tarihsel olarak gençliğe dair yapılan yayınların dönem dönem azalıp çoğalmasında siyasal ve toplumsal değişimlerin belirleyici olduğu kolaylıkla fark edilebilmektedir.

1923-1950 arası ilk dönemdeki yayınların[2] eğitim bilimleri çerçevesinde değerlendirilebileceği ve gençliği terbiye etmeye dönük, adab-ı muaşeret kuralları çerçevesinde örülen, yeni kurulan Cumhuriyet'in milli hedeflerini önceleyen ve bunları gençlere aktarma gayretinde olan, kimi zaman gençleri "zararlı" düşünce ve fikirlere karşı teyakkuz halinde olmaya çağıran, "tehlikeli fikirler" yerine gençliğin ne yapmasını, neye inanmasını, nasıl davranmasını öğütleyen çalışmalardan oluştuğu görülmektedir. Yine Cumhuriyet'in ilk dönemi sayılan bu yıllarda büyük oranda Cumhuriyet'in temel hedeflerine

[2] 1923 ile 1950 arası yayınlara örnek olarak seçilen eserler: Gövsa, İbrahim Alaettin, İlk Gençlik Hakkında Ruhiyat ve Terbiye Tetkikleri, İstanbul, Suhulet Kütüphanesi, 1927; Sedat, Felida, Genç Kızlara Muaşeret Usulleri, İstanbul, 1932; Şükrü, Türk Gençliğinden İstekler, Ankara, Hakimiyeti Milliye Basımevi, 1934; Baltacıoğlu, Prof. Dr. İ. Hakkı, Gençler İçin En Büyük Tehlikeler, İstanbul, Sebat Basımevi, 1939; Duru, Dr. M. C., Gençler Tatillerini Nasıl Geçirmeli?, İstanbul, Zarafet Basımevi, 1941¸ Demirhan, Pertev, Türk Çocuğuna Öğütlerim, İstanbul, İkbal Kitabevi, 1942; Tarcan, Selim Sırrı, Gençlerle Başbaşa - Nasıl Mes'ut Olabiliriz?, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1945; Kansu, Ord. Prof. Dr. Şevket Aziz, Gençlikte İrade Eğitimi ve Büyük Adamlar, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1947; Başgil, Ord. Prof. Dr. Ali Fuat, Gençlerle Başbaşa, İstanbul, Alişan Dobra Matbaası, 1949.

kararlı bir şekilde bağlı, çoğu zaman Cumhuriyet'in "yılmaz bir bekçisi" olarak motive edilen bir gençlik imgesi öne çıkmaktadır. [3]

1950-1980 arası ikinci dönemde gençlik çalışmalarının yapısal olarak farklılaştığı görülmektedir. Nitekim Türkiye'nin tek partili hayattan çok partili siyasal sisteme geçtiği, Cumhuriyet'in kurucu ideolojisinden farklı ideolojik yaklaşımların Türkiye siyasetinde etkin bir konuma yükseldiği, üniversite eğitiminin yeni kurulan üniversiteler aracılığıyla yaygınlık kazanmaya başladığı bu dönemde, gençlik üzerine yürütülen çalışmalar da nitelik değiştirmeye başlamıştır. Bahsi geçen ikinci dönemi de kendi içinde 1968 öncesi ve sonrası olarak ikiye ayırarak ele almak mümkün gözükmektedir. Yaklaşık yirmi yıllık bir zaman dilimini kapsayan ilk kısımda, 1950'li ve 1960'lı yıllarda Türkiye gençliği üzerine yapılan çalışmalar, literatürde ilk sistematik ve kapsamlı gençlik çalışmalarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır denebilir. Bu öncü gençlik çalışmalarının ilk örneklerini psikolog ve sosyologların yürüttükleri alan araştırmaları oluştururken, daha sonrasında üniversitelerin yanı sıra bazı devlet kurumları bünyesinde de gençlik üzerine araştırmalara yönelindiğine tanık olunmaktadır. 1950-1968 aralığında öne çıkan çalışma konuları, üniversite öğrencilerinin sorunları, boş zaman faaliyetleri, siyasal yönelimleri ve tutumları olarak sıralanabilir. [4]

1968 yılı dünya gençliği için bir dönüm noktası olarak belirirken, Türkiye'de de gençlik ve öğrenci hareketlerinin öne çıkmaya başladığı bir dönemin kapısı aralanmaya

---

[3] Bahsi geçen türden seçme birkaç çalışma: Erişirgil, Mehmet Emin, "İrtica Karşısında Gençlik", Anadolu Mecmuası, İstanbul, C. 1 S. 9-10-11, 1925; Kerimbey, Fahrettin, "Gençlikte Fikir Sıhhati", Türk Yurdu, Ankara, 1926, 513-523; Mim. Kef., "Dünkü Gençler ile Bugünkü Gençler Arasındaki Farklar", Yeni Kitap, İstanbul, 1, 1927, 20-21; Burhan, Asaf, "İnkılâbımız ve Gençlik", Türk Yurdu, Ankara, 29(233), 1931, 46-50; Süreyya, Şevket, "Genç Nesil Meselesi", Kadro Aylık Fikir Mecmuası, İstanbul, 1932, 5-9; Ruscuklu, Fahri, "Nasıl Gençlik İstiyoruz", Çığır, Ankara, (15-16), 1934, 7-8; Çerçi, Mehmed, "Kemalizm ve Türk Gençliği", Yeni Milas, Milas, 1, 1936, 3-4.

[4] 1950-1968 dönemindeki yayınlardan bir seçki: ?, Türk Yüksek Tahsil Talebelerinin Fikir ve Değerleri, İstanbul, Cahit Matbaası, 1961; Baymur, Dr. Feriha, Lise ve Dengi Okullara Devam Eden Öğrencilerin Problemleri, Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi Test ve Araştırma Bürosu, 1961; Abadan, Doç. Dr. Nermin, Üniversiteli Öğrencilerin Boş Zaman Faaliyetleri-Ankara Yüksek Öğrenim Gençliği Üzerinde Bir Araştırma, Ankara, Ajans-Türk Matbaası, 1961; Şemin, Dr. Refia, Gençlerimizin Psiko-Pedagojik Problemleri (Kalkınmamıza Engel Olan Başlıca Sebepler), İstanbul, Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1964; ?, Üniversite ve Yüksek Okul Öğrencilerinin Kanaat ve Tavırları Üzerine Bir Araştırma, Ankara, Sevinç Matbaası, 1966; Ulusu, Yavuz, Yüksek Öğrenim Gençliğinin Sorunları, Ankara, Doğuş Matbaacılık ve Gazetecilik Ortaklığı, 1966; Ozankaya, Prof. Dr. Özer, Üniversite Öğrencilerinin Siyasal Yönelimleri, 1966; Ulusu, Yavuz, Yüksek Öğrenim Gençliğinin Sorunları ve Aşırı Cereyanlar, Ankara, Doğuş Matbaacılık ve Gazetecilik Ortaklığı, 1967; ? , Gençlik Sorunları Yönünden Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu, Ankara, İş Matbaacılık ve Ticaret, 1968; Öztürkmen (Malkoç), Neriman, Kalkınan Türkiye'de Eğitim ve Gençlik-Anket, Röportaj, Ankara, Başnur Matbaası, 1968; Kolukısa, Can, Fransa'da Mayıs Patlaması (Paris'te Gençliğin Ayaklanması), İstanbul, Kitaş, 1968; Onat, Senih, Üniversite Olayları ve Demirel, Ankara, Sega Yayınları, 1968; Aslan, Asım, Üniversitelinin Sorunları, Ankara, San Matbaası, 1969; İstanbul Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi Öğrenci Birliği, Gençliği Ülke Sorunlarıyla İlgilenmeyen Bir Ulusun Sonu Gelmiş Demektir, İstanbul, Dizerkonca Matbaası, 1969; Koçak, Nural, Gençlik Hakkında Rapor, Ankara, T. C. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü, 1969; ?, İTÜ Öğrencilerinin Sosyal Durum Anketi Sonuçları, İstanbul, İTÜ İnşaat Fakültesi Matbaası, 1969.

başlamış; bu kapsamda özellikle 1968 öncesi ve sonrasında meydana gelen gençlik olaylarını tahlil eden, gelişim seyrini takip ve analiz etmeye dönük çalışmaların öne çıktığı bir döneme girilmiştir. 1968-1980 yılları arasındaki çalışmalarda[5] büyük oranda gençlik-öğrenci hareketlerini analiz etmeye çalışan, özellikle üniversite öğrencilerinin beklenti ve sorunlarına odaklanan, gençlik hareketlerinin siyasal yönlerinden hareketle sağ ya da sol görüşe sahip gençlerin düşünce ve aksiyon dünyalarına dair incelemeler öne çıkmaktadır. Nitekim bahsi geçen aralık, aynı zamanda Türkiye'nin siyasal ve toplumsal yapısında ciddi kırılmaların yaşandığı, siyasal bilincin toplumsal planda tarihsel olarak hiç olmadığı kadar belirgin bir şekilde öne çıktığı ve bu değişim sürecinin asıl aktörü olarak gençlerin ve gençlik hareketlerinin belirleyici olduğu bir zaman dilimine denk düşmektedir. Aynı dönemde üniversitelerde üretilen lisans, yüksek lisans, doktora ve doçentlik tezlerinde[6] de gençlik konusu etrafında geçmiş dönemlere nazaran daha ciddi bir yoğunlaşma gözlenmektedir. Gençliğin genel sorunlarına eğilen çalışmaların yanı sıra özellikle öğrenci hareketlerinin yapısal özelliklerini inceleyen, üniversite eğitiminin yeniden gözden geçirilmesini gündemleştiren ve Türkiye'de özellikle 1950'ler sonrasında başlayan ve 1970 sonrasında hız kazanan kentleşme süreçleri bağlamında gençlerin kentleşme süreçlerini mercek altına alan çalışmaların ortaya çıktığı görülmektedir.

1980 darbesi sonrası siyasal atmosferde yaşanan kaotik durum, Türkiye'de siyasetin uzunca bir süre resmen askıya alınması, gençlik hareket ve örgütlerinin darbe sürecini

---

[5] 1968-1980 arası gençlik ve öğrenci hareketlerini anlamaya ve tahlil etmeye dönük yürütülen çalışmalardan kısa bir seçki: ?, Üniversite Gençlik Anketi: Üniversite Gençliğinin Problem ve Vaziyet Alışları, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1970; Bican, Mehmet, Devrim İçin Gençlik Hareketleri, Ankara, Güvendi Matbaası, 1970; Gençtan, Engin, Üniversite Gençlik Sorunları - Ön Rapor - Gençlik Sorunları Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, DPT, 1971; Öktem, İbrahim, Gençlik Yeni Bir Düzen İstiyor, Ankara, Ulusal Basımevi, 1971; Kışlalı, Ahmet Taner, Öğrenci Ayaklanmalarının Nedenleri ve Rejim Sorunu İle İlişkisi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1972; Berktin, Cezmi Tahir, Öğrenci Problemleri, Ankara, Türkiye İş Bankası Yayınları, 1974; Kışlalı, Ahmet Taner, Öğrenci Ayaklanmaları, İstanbul, Bilgi Yayınları, 1974; Saran, Prof. Dr. Nephan, Üniversite Gençliği Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı İle Öğrenci Hareketlerinin Teorik ve Deneysel Seviyede Açıklanması, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Sosyal Antropoloji Bölümü Yayını, 1975; İsen, Can Kaya, Öğrenci Olaylarının Temelinde Yatan Gerçekler, 1977; Türkyılmaz, Tufan Ata, Gençlik ve Eğitim Üzerine - Demokratik Öğrenci Muhalefetine Bakış-, Gökkuşağı Yayınları, 1978; Alkan, T., Siyasal Toplumsallaşma, Siyasal Bilincin Gelişmesinde Ailenin, Okulun ve Toplumsal Sınıfların Etkisi, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1979.

[6] Bu tezlerden kısa bir seçme: Taştan, Cemalettin, Taşralı Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Eylemlere Katılma Ölçülerine Göre Çevreye Uyma Sorunu, İstanbul Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, 1967, Lisans; ?, Yüksek Öğrenim Gençliğinin Bunalım Nedenleri, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü, 1968, Grup Tezler; Barış, Selma, Haziran 1968 Öğrenci Hareketleri Üzerine Teknik Üniversite Öğretim Üyelerinin Tavrı, İstanbul Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, 1969, Lisans; Temizsoy, Ergin, Cumhuriyet'ten Bugüne Türkiye'de Öğrenci Hareketleri (1923-1969), İstanbul Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, 1970, Lisans; Kökey, Yalçın, Öğrenci Hareketlerinin Dinamizmi, İstanbul Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, 1970, Lisans; Ekşi, Aysel, Gençlerde Kimlik Konusunda Bir Araştırma, Ankara Üniversitesi, 1973, Doçentlik; Gökçe, Birsen, Şehirleşme Sürecinin Gençlik Üzerine Etkisi, Ankara Üniversitesi, 1973, Doçentlik; Akgün, Ahmet, Üniversiteye Hangi Öğrenciler Nasıl Alınmalı, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bölümü, 1976, Doktora.

hazırlayan temel etmen olarak nitelendirilerek suçlu ilan edilmesi ve yasal olarak cezalandırılması süreci, kaçınılmaz bir biçimde Türkiye'de gençlik meselesinin baştan başa yeniden tanımlandığı bir dönemin de kapısını aralamıştır. Nitekim 1980'li yılların ilk yarısında gerek akademide gerekse de akademi dışında yapılan yayınlarda gençlik konusuna çok az değinilmiş, resmi ideoloji tarafından "sorunlu ve tehlikeli" ilan edilen gençlik hareketleri başta olmak üzere neredeyse gençliğe dair pek çok alanda tam bir suskunluk hali yaşanmıştır. 1985'in Birleşmiş Milletler tarafından dünya çapında "Gençlik Yılı" ilan edilmesinin ve bu yıllardan itibaren Türkiye'deki siyasetin ve toplumsal baskının kısmen rahatlamasının sonucunda, gençlik konusuna ilginin tekrardan arttığına tanık olunmaktadır. Fakat bu dönemde ilginç bir biçimde gençlik çalışmalarında tartışmalı ve "riskli" sayılan konuların yerine, her dönemin konuları kabul edilebilecek temaların öne çıktığına tanık olunmaktadır. Bu anlamda gençlik dönemi sorunları, gençlerin ebeveynleri ile ilişkileri, gençliğin gelecek kaygısı-beklentisine dair tutumları, gençlik ve akran ilişkileri, kuşaklararası iletişim problemleri vb. konuların[7] en sık işlenen temalar olarak öne çıktığı gözlenmektedir. Aynı dönemde öne çıkan bir başka temel konu ise, yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarının birinci nesil çocukları ve gençleridir.[8] Bu dönemde gerek Avrupa ülkelerinde gurbette yaşayan işçi ailelerinin gençlerinin, gerekse de yurt dışından Türkiye'ye kesin dönüş yapan ailelerin gençlerinin uyum sorunlarını tespit etmeye dönük çalışmalar hız kazanmıştır. 1985 ila 1988 yılları arası dönemde, gençlik çalışmalarının, nitelik olarak bu denli ciddi bir değişim

[7] Gençlik yılı dolayısıyla yapılan yayınlardan bir seçme: Yörükoğlu, Prof. Dr. Atalay, Gençlik Çağı (Ruh Sağlığı ve Eğitimi), 1985; Ünver, Özkan - Tolan, Barlas - Bulut, Işıl - Dağdaş, Cavit, 12-24 Yaş Gençlerin Sosyo-Ekonomik Sorunları, Ankara, Milli Eğitim ve Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, 1986; Nirun, Dr. Nihad, 12-24 Yaş Gençlerin Sosyo-Ekonomik Sorunu, Ankara, Gazi Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu Matbaası, 1986; Çağatay, Neşet, Gençliğin Eğitimi, İş Bankası Yayınları, 1986; Erendil, Muzaffer, Atatürk'ün Güvendiği Gençlik ve Eğitim, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1987; ?, Gençlik Şurası, Çalışmayan Gençliğin Sorunları: 1. Gençlik Şurası Ön Çalışma Raporu, Ankara, Milli Eğitim Gençlik Spor Bakanlığı Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 1988; Tolan, Prof. Dr. Barlas, Gençlik ve Sorunları, Gençliğin Topluma Karşı Daha Faydalı Olmalarında Karşılaştıkları Engeller Paneli, Muğla, 1985; Oktay, Füsun, Lise Öğrencisi Ergenlik Algılaması Açısından Kuşak Çatışması, Ankara Üniversitesi, 1985, Y. Lisans; Baydilli, Cahide, Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Meslek Seçimini Etkileyen Bireysel ve Toplumsal Faktörler, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, 1987, Y. Lisans.

[8] İlgili çalışmalara birkaç örnek: Türkdoğan, Orhan, Avrupa'daki İşçilerimiz ve Çocukları: İkinci Neslin Dramı, İstanbul, Orkun Yayınları, 1984; ?, Yurtdışından Kesin Dönüş Yapan İşçi Çocuklarının İntibakı Sorunları, Ankara, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, 1985; Tezcan, Prof. Dr. Mahmut, Yurt Dışından Dönen Gençlerin Uyum Sorunları - Eğitim Sistemi ve Topluma Uyum, Ankara, Engin Yayınevi, 1987; Tufan, Beril, "Federal Almanya'dan Dönen Türk İşçi Çocuklarının Türkiye'ye Döndükten Sonra Karşılaştıkları Güçlükler", Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi, Ankara, 3(3), 1985, 153-163; Tomanbay, İlhan, "Yurtdışından Dönen ve Ankara'daki Bazı Üniversitelerde Okuyan Gençlerimizin Türkiye'de Karşılaştıkları Uyum Güçlükleri", Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi, Ankara, 3, 1985, 165-177; Sağlam, M., Yurt Dışından Dönen Öğrenciler İçin Uyum Programı Modeli, Ankara Üniversitesi, 1985, Y. Lisans; Güran, N., Batı Almanya'da Yaşayan Bir Grup Türk Genci Üzerinde Psikososyal Yönlü Bir İnceleme, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü, 1984, Doçentlik; Erdoğan, S. Sinan, Dış Göç ve F. Almanya'dan Dönüş Yapmış (Sivas Ortaokul ve Liselerinde) Gençlerin Uyum Sorunları Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, 1988, Y. Lisans.

geçirmesinin yanı sıra, nicelik olarak da artması, Cumhuriyet tarihi boyunca yapılan toplam yayınların yaklaşık %20'sinin üretilmesi söz konusu olmuştur.

1990-2000 yılları arasında, gençlik çalışmalarında kitap ve makale sayısı açısından göreli bir azalmanın yaşandığı, lisansüstü tez çalışmalarının ise geçmiş dönemlere nazaran arttığı görülmektedir. 1990 sonrası dönem aslında Türkiye gençliği açısından söylemsel planda yeni bir dönemin de habercisi olarak gözükmektedir. Gençlik üzerine çalışan pek çok araştırmacı için 1990'lı yıllarla başlayan yeni dönem; gençliğin liberalleştiği, fikir ve aksiyon anlamında niteliksizleştiği ve "Özal gençliği", "depolitik gençlik" ya da "apolitik gençlik" olarak ifade edilen amaçsız bir gençlik tanımlamasının öne çıktığı bir zaman dilimine karşılık gelmektedir. Bu dönemde özellikle meslek ve kariyer planlaması ile eğitimde kaliteyi arttırmayı önceleyen yayınlarda bir artış yaşanmış; gençlik ve madde bağımlılığı, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı, artan suç oranları, intihar ve şiddet olgusu gençlik çalışmalarında sıkça rastlanan konular arasına girmiştir.

Aynı dönemde özellikle Türkiye'de yükselen "İslamcı Siyaset"in bir yansıması olarak dindar ve "İslamcı" gençlik üzerine çalışmaların da yoğunlaştığına tanık olunmakta; bu yayınlara paralel bir şekilde artış gösteren "Atatürk ve gençlik" temalı çalışmaların da öne çıktığı gözlenmektedir. Nitekim özellikle her askeri darbe döneminde öne çıkan "Atatürk ve gençlik" temalı çalışmaların[9] bir benzeri, Türkiye siyasetinde yaşanan konjonktürel değişim göz önüne alındığında, 28 Şubat Süreci olarak tanımlanan siyasal ve toplumsal müdahale döneminde de görülebilmekte ve bu durum gençlik konusunun Cumhuriyet tarihi boyunca siyasal iklimden ne denli etkilendiğine dair bir başka kanıt olarak tarihteki yerini almaktadır.

2000'li yıllardan sonra ise gençlik konusunda yürütülen çalışmaların hem nitel açıdan çeşitlendiği, yeni konuların gençlik alanına dahil edildiği, hem de nicel açıdan arttığı fark edilmektedir. Son dönemde özellikle genç işsizliği, gençlik ve değer ilişkisi, gençliğin gelecek kaygısı-beklentisi, gençliğin teknolojik gelişmeler paralelinde internet, sosyal medya ve sanal

[9] Askeri darbe dönemlerinde "Atatürk ve Gençlik" temalı çalışmalara seçme örnekler: ?, Atatürk ve Gençlik, Yüksek Öğrenim Gençliği Sosyal Yardım Derneği, 1963; ?, Atatürk'çü Gençlik Teşkilatı Ana Tüzüğü, Ankara, Atatürk'çü Gençlik Teşkilatı, 1964; Ercan, Adnan, "Ata'nın Milliyetçiliği ve Gençlik", Y. S. E. Dergisi, Ankara, 55, 1970, 6-11; Özerdim, Sami Nabi, Atatürk ve Gençlik, Ankara, Halkevleri Atatürk Enstitüsü, 1972; Korkmaz, Zeynep, "Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi ve Düşündürdükleri", Ankara İktisadî ve Ticarî İlimler Akademisi Dergisi, Ankara, 2, 1973, 7-10; Pulak, Can, "Gençliğe Kemalizm Aşısı", Kemalizm ve Türkiye, İstanbul, 56, 1980, 12; Erkal, Ersen Mustafa, "Atatürk ve Gençlik", Sosyoloji Konferansları - Atatürk Özel Sayısı, 19. Cilt, 1981, 97-118; Köknel, Prof. Dr. Özcan, Atatürkçü Çizgide Gençliğin Eğitimi, Türk Eğitim Derneği Eğitim Toplantısı, Ankara, 1981, 321-348; Önder, Mehmet, Atatürk'ün Milli Kültür Politikasında Gençliğin Yeri, Konya, 1985; Eryaşar, Süreyya, "Atatürkçülük ve Gençlik", Atatürkçü Düşünce, Ankara, 22, 1996, 34-35; Alp, İlker, "Atatürk ve Türk Gençliği", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Ankara, 13(38), 1997, 433-450; Dura, Cihan, "Gençler! Atatürk'ü Tanıyın", Atatürkçü Düşünce, Ankara, 43, 1997, 13-14; Burcu, Prof. Dr. Esra, "Sosyolojik Bakış Açısından Atatürk'ün Gençliğe Verdiği Önem", Silâhlı Kuvvetler Dergisi, Ankara, 119(364), 2000, 72-79.

dünya ile ilişkileri, gençlik ve tüketicilik rolü, gençlik altkültürleri son dönemin öne çıkan başlıkları olarak belirmektedir. Bu dönemde ayrıca Türkiye gençliği üzerine yapılan saha araştırmalarında da görece bir artışın yaşandığı gözlenmekte; gençliğin kimlik arayışını, kültürel alışkanlıklarını, bireysel ve toplumsal taleplerini konu edinen araştırmaların öne çıktığı görülmektedir. Bu artışta 2000 senesinden sonra yapılan nüfus sayımlarında 15-29 yaş arası genç nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranında yaşanan belirgin artışın ve nüfusun üçte birini[10] oluşturacak bir rakama ulaşmasının etkisi olduğu düşünülebilir.

Bu bölümde Türkiye gençlik çalışmalarına dair genel bir tablo sunulmaya çalışılmıştır. Bu çalışmaların genelini, uzmanca bakıştan uzak, köşe yazısı ya da denemeyi andıran, gençliğin nicel ve nitel araştırmalarla tespit edilmiş özelliklerinden ziyade kişisel çıkarım ve yaklaşımlardan beslenen makale ve kitaplar oluşturmaktadır. Bunların dışında, lisansüstü çalışmalarda da birtakım eksik yönlerin olduğu görülmektedir. Öncelikli olarak, Türkiye'de sosyal bilim disiplinlerinin tamamında gençlik konusunda yürütülen lisansüstü tez çalışmalarının genellikle yüksek lisans düzeyinde kaldığı fark edilmektedir. Gençlik konusuna eğilen daha ileri düzeyde akademik çalışma ve gençliği uzmanlık alanı olarak seçen akademisyen sayısı oldukça sınırlıdır. Gençlik temalı lisansüstü tezlerin sadece 1/7'sinin doktora aşamasında varlık gösterebildiği, dahası gençliğe ilişkin bazı temalar etrafında çok az yayına rastlandığı, örneğin gençlik kültürü ve altkültürleri alanında yok denecek kadar az çalışmanın bulunduğu gözlenmektedir. Gençlik konusuna dair akademik ilginin belirli bir düzeyde kalışına gençlik sosyoloji alanında da rastlanmakta, ayrıca sosyologların gençlik konusu etrafındaki yayınlarında da benzer bir eksikliğin izleri görülmektedir.

TÜRKİYE'DEKİ GENÇLİK SOSYOLOJİSİ ÇALIŞMALARINA DAİR İLK TESPİTLER

Günümüze değin Türkiye'deki gençlik sosyolojisi çalışmalarına dair bibliyografik bir değerlendirme yapılmamıştır. Mevcut yayınlar arasında bu çalışmaların sınır, ilgi alanı, tema, dönem ya da teorik yaklaşım açısından analiz ve tasnifine yönelik herhangi bir değerlendirme ve tanımlamanın bulunmayışı, öncelikle gençlik sosyolojisinin sınırlarını belirlemeyi, hangi çalışmaların gençlik sosyolojisi kapsamında değerlendirilmesi gerektiğine karar vermeyi zorunlu kılmaktadır. Bu çalışmada, ister akademik tarzda ister deneme tarzında yazılsın, sosyologların gençlik konusu etrafında kaleme aldıkları ve gençlik konusuna değindikleri bütün yayınlar gençlik sosyolojisi kapsamında kabul edilmiştir. Her ne kadar sosyologların

[10] 2000'li yıllardan sonra TUİK verilerine göre 15-29 yaş arası genç kuşak ortalama 17-19 milyon civarındadır (TUİK, http://www.tuik.gov.tr/AltKategori.do?ust_id=11,2012).

Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren gençlik alanında doğrudan ya da dolaylı pek çok değerlendirmesi bulunuyorsa da, gençliği merkeze alan akademik çalışmaların ortaya çıkması için 1930'lu yılların sonlarını beklemek gerekmektedir.

Doğrudan gençliği konu alan bir kitap ya da makale çalışması bulunmamasına rağmen, gençliğe dair yorumları ile öne çıkan ilk isim Ziya Gökalp'tir. Gökalp, *Terbiyenin Sosyal ve Kültürel Temelleri I* (1973) (aktaran Tezcan; 1985: 24) başlığı altında derlenen makalelerinde bir gençlik buhranından bahsetmiş, din ile akıl ve din ile örf arasında sıkışıp kalan ve mutlaka yönlendirilmesi gereken bir gençlik profili çizmiştir. Nitekim aynı dönemlerde Necmettin Sadık Sadak 1917 tarihli iki makalesinde[11] gençlerin eğitilmesi ve terbiye edilmesi konusunda yazılar kaleme almış, özellikle I. Dünya Savaşı'nın gençlik üzerindeki tesirlerine dikkat çeken bir makale ile gençlik hususunda nelerin yapılması gerektiğine odaklanmıştır. 1924-1927 yılları arası gibi erken bir dönemde gençlik konusunu ele alan bir başka sosyolog ise Mehmet Emin Erişirgil'dir.[12] Erişirgil bir yandan yeni kurulan Cumhuriyet'e uygun idealist ve eğitimli gençlerin nasıl yetiştirileceğine dair bir yöntem teklifinde bulunmuş, diğer taraftan eski düzeni temsil eden "dinci gençliğe" dikkat çekerek "irtica tehlikesi" karşısında gençliğin nelere önem vermesi gerektiğine dair tanımlamalara yer vermiş; gençlerin maddi ve manevi kudret ve donanımını arttırmaya dönük nasihatler içeren metinler kaleme almıştır. Erişirgil'in gençlere dönük tavsiye ağırlıklı çalışmalarına paralel bir şekilde, 1935-1939 yılları arasında İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun da nasihat ve yönlendirme içeren çalışmalarına tanık olunmaktadır.[13] Baltacıoğlu gençliğin nasıl yetişmesi gerektiğine, gençler için fikrî tehlikelerin neler olabileceğine ve tehlikeli fikrî cereyanlara karşı "Türk Genci"nin, toplanacağı ve kendisini eğiteceği yer olarak niçin halkevlerini tercih etmesi gerektiğine dair yazılar kaleme almıştır. Bu yaklaşımın bir benzerini Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun

---

[11] Necmettin Sadık Sadak'ın gençlik çalışmaları: "Terbiye Meselesi-Genç Kızların Terbiyesi", İçtimaiyat Mecmuası, 1, 1917, 15-16; "Terbiye Meselesi-Harbin Çocuklar Üzerindeki Tesirleri", İçtimaiyat Mecmuası, 3, 1917, 114-116.

[12] Mehmet Emin Erişirgil'in gençlik çalışmaları: "Mekteplerden Mefkureli Gençler Nasıl Yetişir", Milli Mecmua, İstanbul, C. 1, S. 8, 1924; "Mekteplerden Mefkureli Gençler Nasıl Yetişir II", Milli Mecmua, İstanbul, C. 1 S. 9, 1924; "İrtica Karşısında Gençlik", Anadolu Mecmuası, İstanbul, C. 1, S. 9-10-11, 1925; "İrtica Karşısında Gençlik", Anadolu Mecmuası, İstanbul, S. 9-10-11, 1925, 356-358; "Gençlerle Hasbihal", Milli Mecmua, İstanbul, C. 4, S. 32, 1925; "Manevi İnzibat ve Gençlik", Hayat Mecmuası, Ankara, C. 1, S. 2, 1926; "Eski ve Yeni Nesil", Hayat Mecmuası, Ankara, C. 1, S. 3, 1926; "Gençlerde Ruhi Kudret", Hayat Mecmuası, Ankara, C. 2, S. 44, 1927.

[13] İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun gençlik çalışmaları: "Gençler ve Cinsî Tehlikeler", Yeni Adam, İstanbul, 65, Mart 1935, 2; "Gençlik İçin Büyük Tehlikeler Var Mıdır?", Yeni Adam, İstanbul, 79, Temmuz 1935, 10-11; "Gençler İçin En Büyük Tehlikeler Okuduğundan İstifadeyi Bilmemek", Yeni Adam, İstanbul, 106, Ocak 1936, 4; "Gençliğin Toplanacağı Yerler Halkevleridir", Yeni Adam, İstanbul, 144, Ekim 1936, 2; Gençler İçin En Büyük Tehlikeler, Sebat Basımevi, İstanbul, 1939. Baltacıoğlu'nun daha geç tarihli bir çalışması da şudur: Adam Nasıl Yetişir, Nasıl Yetiştirilir, Milli Savunma Bakanlığı, Ankara, 1964

1937'den itibaren yayımlanan çalışmalarında da görmek mümkündür.[14] Fındıkoğlu gençlik konusunu dönemin 1920'li ve 1930'lu yıllardaki genel eğilime paralel bir şekilde gençlerin terbiye ve ıslah edilmesi, zararlı fikirlere –özellikle komünizme karşı– korunması ve bir fikir birliği-terbiyesi oluşturulması açısından ele almıştır.

Doğrudan gençlik konusunda yapılan ilk kapsamlı çalışma, sosyolog Lütfi Erişçi'nin 1937 senesinde yayımladığı *Türkiye'de Gençlik Meselesi*[15] kitabıdır. Başta bir broşür olarak tasarlanan, fakat sonra kapsamı genişletilerek kitaba dönüştürülen bu çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Cumhuriyet sonrasında gençlik konusunda yazılıp söylenenler derlenip değerlendirmekte; ikinci bölümde Türkiye gençliğin özelliği ve içinde bulunduğu psiko-sosyal durum ele alınmakta ve son bölümde ise gençlerin ne şekilde sosyalleştikleri ve bunu hangi araçlarla (spor kulüpleri, halkevleri vs.) gerçekleştirdikleri özetlenmektedir. Erişçi'nin çalışmasında erken dönem cumhuriyetçi yaklaşımın izleri rahatlıkla görülebilmekte; gençlerin devrimlere ve yeni kurulan milli devlete gönülden bağlı, modern eğitim sistemi ile başarıyı sağlayacak olan ve çok çalışması beklenen bir sosyal sınıf olarak tanımlanması ile bu durum örtüşmektedir.

Gençlik konulu akademik tezler için ise 1940'lı yılların ortalarını beklemek gerekecektedir. Konuyla ilgili ilk tez çalışması, 1945 senesinde Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi (AÜDTCF) Sosyoloji Kürsüsü'nde gençlik döneminde meslek sahibi olmak ve meslek tercihlerindeki genel yönelimlerine ilişkin bir saha araştırmasının neticesinde ortaya çıkan lisans bitirme tezi olmuştur.[16] Gençlerin meslek sahibi olmaları üzerine yürütülen çalışmalar bu tezden sonra da devam etmiş, diğer taraftan suçlu ve kimsesiz gençler üzerine başka lisans tezleri de yazılmıştır.[17] Toplamda, 1960'lı yıllara kadar gençlik konusuna yönelik oldukça düşük seviyeli bir ilgiden söz edilebilir. Gençlik sosyolojisi

[14] Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun gençlik çalışmaları: "Devlet ve Gençlik Terbiyesi", Yeni Türk Mecmuası, 50, Ocak 1937; "Liselerin Islahı", Yeni Bilgi, 4(38), Ocak 1950, 2-6; "Avrupa'ya Talebe Gönderilmesi Meselesi", Ülkü Mecmuası, 85, Ocak 1940; Komünizm ve Türk Gençliğinin Fikir Terbiyesi, İstanbul, Yeni Matbaa - Türkiye Muallimler Birliği, 1953; "Dış Tehlikeler Karşısında Türk Gençliğinin Fikri ve Siyasi Terbiyesi", Bilgi Dergisi, İstanbul, 70, Ocak 1953; "Talebe Muvaffakiyetsizliği ve Sebepleri I-VII", Yeni İstanbul Gazetesi, Ocak 1957-1958; "Türk Gençliğinin Fikri ve Siyasi Terbiyesi", Milli Işık, 4(42), Ekim 1970, 13-15; "Türk Gençliğinin Fikri ve Siyasi Terbiyesi", Milli Işık, 4(43-45/46), Kasım 1970.

[15] Erişçi, Lütfi, Türkiye'de Gençlik Meselesi, Çığır Kitabevi, İstanbul, 1937.

[16] ?, İlk Gençliğin Meslek Tercihleri Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma, AÜDTCF Sosyoloji Bölümü, 1945, Lisans.

[17] 1960'lara kadar yapılan diğer çalışmalara örnek olarak: Ankara'daki Kız Öğrencilerin Meslek Seçmelerine Tesir Eden Sosyal Amiller, AÜDTCF Sosyoloji Bölümü, 1947, Lisans; ?, Erkek Talebede Meslek Seçme Temayülü ve Meslek Seçmeye Tesir Eden Sosyal ve Ekonomik Sebepler Nelerdir?, AÜDTCF Sosyoloji Bölümü, 1947, Lisans; Böke, Süha, Ankara'da Çocuk Islahevlerinde Bulunan Suçlu Çocukların İşledikleri Suçların Psikolojik Sebepleri Üzerinde Bir Araştırma, AÜDTCF Sosyoloji Bölümü, 1950, Lisans; Gökçe, Birsen, Kimsesiz Çocuklar, AÜDTCF Sosyoloji Bölümü, 1959, Lisans.

kategorisinde değerlendirebilecek asıl tez çalışması ise, 1965 senesinde Umur Bugay tarafından İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde lisans tezi olarak çalışılan "Toplumsal Farklılaşmalar İçinde Yüksek Öğrenim Gençliği" olmuştur.

1923'ten 2012 senesine kadarki gençlik sosyolojisi çalışmaları nicel bir değerlendirmeye tabi tutulduğunda, toplam 115 sosyoloğun gençlik konusu etrafında en az bir yayın yaptığı görülmektedir. Yapılan 550 civarında çalışma türlerine göre (kitap, tez, makale, bildiri, proje…) değerlendirdiğinde, bunların 228 tanesini tezlerin teşkil ettiği görülmektedir. Lisansüstü tezlerin yapıldığı üniversitelere göz atıldığında ise, Fırat Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nün yaklaşık 70 tezle toplam üretimin neredeyse üçte birine kaynaklık ettiği fark edilmektedir.

Türkçe'de gençlik sosyolojisi başlığıyla yayımlanmış kitap ve makale çalışmaları açısındansa çok daha zayıf bir tablo ile karşılaşılmaktadır. Hâlihazırda bizzat gençlik sosyolojisi üzerine –ikisi kitap ikisi de makale olmak üzere– toplam dört yayın vardır.[18] Bu anlamda gençlik sosyolojisinin teorik altyapısını; gençlikle ilgili hangi konuların hangi sosyoloji kuramları temelinde ele alındığını analiz eden çalışmalardan büyük ölçüde yoksun olduğumuz açıktır. Bahsi geçen dört çalışmadan *Gençlik Sosyolojisi Yazıları* (1991) ve *Gençlik Sosyolojisi ve Antropolojisi Araştırmaları* (1997), aynı zamanda gençlik sosyolojisi literatüründe en çok yayına sahip sosyolog olan Mahmut Tezcan'a aittir.[19] İkincisi ilkinin birkaç ufak değişiklikle yeniden yayımı niteliğinde olduğu için aslında tek bir kitap sayılması

[18] Tezcan, Prof. Dr. Mahmut, Gençlik Sosyolojisi Yazıları, Ankara, Gündoğan Yayınları, 1991; Berkay, Prof. Dr. Fügen, "Gençlik Sosyolojisi", İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Malatya, 3, 1996, 191-198; Tezcan, Prof. Dr. Mahmut, Gençlik Sosyolojisi ve Antropolojisi Araştırmaları, Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 1997; Burcu, Prof. Dr. Esra, "Gençlik Teorilerinin Sınıflandırılmasına İlişkin Bir Çalışma", Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, Ankara, 1(1-2), 1998, 105-136.

[19] Mahmut Tezcan'ın gençlik sosyolojisi çalışmaları şunlardır: Kuşaklar Çatışması: Okuyan ve Çalışan Gençlik Üzerine Bir Araştırma, Ankara, Kadıoğlu Matbaası, 1981; Yurt Dışından Dönen Gençlerin Uyum Sorunları - Eğitim Sistemi ve Topluma Uyum, Ankara, Engin Yayınevi, 1987; Memleketimizin Yüksek Öğrenim Kurumlarında Öğrenci Hareketleri ve Ortaya Çıkardığı Sorunlar, Ankara, 1969; Çocuk ve Boş Zaman Uğraşıları, Sümerbank, Ankara, (189-191) Mart 1978, 27-28; "Çocuk Eğitiminde Ailenin Rolüne Sosyolojik Bir Bakış", Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi (AÜEBF) Dergisi, 12(1/4), Ocak 1979, 127-135; "Gençlik Toplumsal Değişme ve Atatürk", AÜEBF Dergisi, 14(1/2), Ocak 1981, 17-24; "Gençlik, Toplumsal Değişme ve Yaşlılık", AÜEBF Dergisi, Ankara, (1-2), Ocak 1981, 17-24; "Köy Gençlerinin Evlenme İsteklerine İlişkin Davranış Kalıpları", AÜEBF Dergisi, 16(2), Ocak 1983, 133-136; "Köy Gençlerinin Evlenme İsteklerine İlişkin Davranış Kalıpları", Türk Folkloru, İstanbul, 66, Ocak 1985, 18-19; "Ülkemizde Ortaöğrenim Gençliği Açısından Boş Zamanların Değerlendirilmesi", Türk Dili, 49(398), Şubat 1985, 117-119; "Almanya'dan Dönen İşçi Çocukları İçin Açılan Türkçe Uyum Kursları Üzerine", Türk Dili Gençlik Yıl Özel Sayısı, Sayı: 401, Mayıs 1985; "Gençlik Demokrasi ve Atatürk", Türk Dili, 50(407), Kasım 1985, 258-263; "Gençlerin Aile İçinde Anne Baba ile Anlaşmazlıkları", AÜEBF Dergisi, 17(1/2), Ocak 1986, 377-384; "Gençlik ve Yabancılaşma", AÜEBF Dergisi, 18(1/2), Ocak 1986, 121-127; "Gençlik Merkezleri Yaygınlaştırılmalı", Kemalizm, 321, Nisan 1989, 26-27; "Gençlik ve Millî Kültür", Millî Eğitim, Ankara, 1986, 60-62; "Avusturalya'daki Türk Çocuklarının Eğitimi", AÜEBF Dergisi, Ankara, Ocak 1990, 523-543; "Ahilikte Gençlik ve Eğitimi", Milli Kültür, Ankara, 1989, 28-31; "Gençlik Sosyolojisi Yazıları", Öğretmen Dünyası, Ankara, 143, Kasım 1991, 37; "Yurt Dışından Dönen Türk Çocuklarının Eğitimsel Sorunlarının Topluma Yansıması", Eğitim, 1, Mart 1992, 75-80; "Eğitimcilerin Gençlere İlişkin Olumlu ve Olumsuz Tutumları", AÜEBF Dergisi, Ankara, 18(1), 1985.

gereken bu kitaplar, Tezcan'ın gençlik konusu etrafında farklı zamanlarda kaleme aldığı makalelerin derlemesinden ibarettir.

Esra Burcu'nun 1988 yılında kalem aldığı "Gençlik Teorilerinin Sınıflandırılmasına İlişkin Bir Çalışma" makalesi ise gençlik sosyolojisi teorileri, sosyolojinin kuramsal altyapısına dair karşılaştırmalı analizleri ve Türkiye'de gençlik sosyolojisi alanına dair kuşatıcı tespitleri ile literatürde farklı bir yere sahiptir. Ülkemizdeki gençlik çalışmalarının daha çok araştırmalar planında devam edegeldiğine vurgu yapan Burcu, araştırmaların daha çok üniversite ya da okuyan gençlik üzerinde yoğunlaşmış olduğuna dikkat çekerek, kuramsal ve uygulamalı olarak gençlik araştırmalarının yetersizliğine değinmiştir. Yazar, Türkiye'deki gençlik araştırmalarının çoğunlukla belirli bir kesimle –örneğin çalışan ya da okuyan gençlik– sınırlı tutulduğunu; daha ziyade sorun tespit eden, fakat gençlik sosyolojisinin kuramsal zeminine katkı sunmaktan ve çözüme dayalı yaklaşımlardan uzak bir tutum içerisinde olunduğunu vurgulamaktadır.

Gençlik sosyolojisine dair teorik çalışmaların azlığına ilave olarak, Türkiye'de "Sosyolojiye Giriş" kitapları üzerine bir okuma yapıldığında, birkaç çalışma[20] dışında gençlik sosyolojisinin ayrı bir başlık altında ele alınmadığı görülmektedir. Özellikle Avrupa ve Amerika kaynaklı sosyolojiye giriş kitapları ile mukayese edildiğinde, sosyoloji geleneğimiz içerisinde gençlik konusunun sosyolojinin bir alt başlığı olarak ele alınıp değerlendirilmediği gibi bir sonuca ulaşılması mümkün gözükmektedir.

Tüm bu veriler ışında Türkiye'de gençlik sosyolojisi alanında yapılan çalışmaların hali hazırda oldukça yetersiz olduğu, belirli alanlara yoğunlaşmış, tematik bir farklılaşmadan uzak, gençlik sosyolojisine dair teorik tartışmaların eksik kaldığı bir niteliğe sahip olduğu görülmektedir.

TÜRKİYE'DEKİ GENÇLİK SOSYOLOJİSİ ÇALIŞMALARINDA ÖNE ÇIKAN TEMALAR VE ÇALIŞMALAR

Yukarıda Türkiye'deki gençlik sosyolojisi çalışmalarına dair bir genel çerçeve ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu bölümde, yine sosyologlar tarafından 1923'ten günümüze değin yazılmış kitap, makale ve tezler arasından, kendi tematik bağlamı içinde öne çıkmış ve sonraki dönemlerde kaynak konuma gelmiş, literatürde sıkça atıf yapılan, incelediği konu ya da uygulama yöntemi ile sonraki çalışmalara örneklik teşkil eden çalışmalar –makale türünün

[20] Özkalp, Enver, (1995), Sosyolojiye Giriş, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları; Şener, Sami, (1998), Sosyoloji –Sosyal Bilimlere Alternatif Bir Yaklaşım–, İstanbul, İnkılâb Yayınları; Doğan, İsmail, (1998), Sosyoloji –Kavramlar ve Sorunlar–, İstanbul, Sistem Yayıncılık.

izin verdiği sınırlar içerisinde mümkün olduğunca– ayrıntılı olarak incelenmiş, bazı yayınlara ise sadece ismen değinilmiştir. Gençlik sosyolojisi literatürü incelendiğinde, iki yönelim öne çıkmaktadır: (1) Saha Araştırmaları ve (2) Gençlik Kültür, Altkültür ve Kimliği. Aşağıda bu iki tema kapsamındaki yayınlar değerlendirilmiş, bu temaların dışında kalan yayınların künyelerine dipnotlarda yer verilmekle iktifa edilmiştir.

Saha Araştırmaları

Gençlik araştırmaları teması, gençlik sosyolojisi çalışmalarında en çok yayın yapılan konudur ve neredeyse bütün dönemlerde varlığını sürdürmektedir. Bu tema etrafındaki çalışmaların üç farklı yönelime sahiptir. İlk olarak gençlik üzerine yapılan genel saha araştırmaları, ikinci olarak öğrenci-gençlik hareketleri bağlamında yapılan araştırmalar ve son olarak çalışan-işçi gençlik üzerine odaklanan çalışmalar; gençlik saha araştırmalarının üç alt başlığı olarak belirmektedir.

1923 ila 1950 yılları arasında nicel ya da nitel saha araştırmalarından ziyade; öngörü, gözlem ve tecrübelerle şekillenmiş bir gençlik araştırması biçimi yaygın olarak kabul görürken; 1950'li yıllardan sonra –artan Amerikan sosyolojisi etkisi de göz önüne alındığında– saha araştırmasına dayanan, sayısal veriler ışığında yapılan, nicel yöntemin benimsendiği gençlik araştırmaları ile karşılaşılmaya başlanmaktadır.

Gençlik araştırmaları bağlamında ilk değerlendirilen çalışma 1961 senesinde Nermin Abadan Unat[21] tarafından yayımlanan "Üniversite Öğrencilerinin Serbest Zaman Faaliyetleri"dir. Çalışma aslında 1956 senesinde Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde okuyan 162 öğrenciye uygulanan bir anketin sonuçlarına dayanmaktadır. Çalışma, literatürdeki ilk kapsamlı saha araştırması olması ve anket soruları bağlamında doğrudan üniversite gençliğini merkeze alması bakımından önem taşımaktadır. Unat, araştırmanın esas amacının, Anadolu'nun farklı yerlerinden ve büyük kentlerden gelmiş gençlerin aile yapılarını ve yaşayış tarzlarını, örneğin kız-erkek ilişkilerine bakışlarını ya da eğlenme biçimlerini ölçmeye dönük olduğu belirtmektedir. Fakat çalışmanın hemen girişinde ifade edildiği biçimiyle, bu araştırma Türkiye'nin siyasal konjonktüründen bağımsız olarak düşünülmemekte, bir proje dahilinde yürütülmektedir: "Memleketimizde 27 Mayıs inkılabının

[21] Nermin Abadan Unat'ın gençlik çalışmaları: Üniversiteli Öğrencilerin Boş Zaman Faaliyetleri, Ankara Yüksek Öğrenim Gençliği Üzerinde Bir Araştırma, Ankara, Ajans-Türk Matbaası, 1961; "Türk Gençliğinin Değer Yargıları ve Siyasi Davranışları", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Ankara, 20(1), Mart 1965, 199-223; "Türk Üniversite Öğrencileriyle Genç İşçilerin Siyasal Eğilimleri", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Ankara, 26(1), Ocak 1971, 67-89; Göçmen İşçi Çocuklarının Sosyo Psikolojik ve Eğitimsel Sorunları, Eğitim Fakültesi Eğitim Araştırmaları Merkezi, Ankara, Ocak 1979.

gerçekleştirilmesinde önemli bir rol oynamış olan yüksek tahsil gençliğinin davranışı, tercih ve kanaatlerinin kısmen aksettirecek olan bu araştırma, hem Türk toplumunda yarının potansiyelini daha iyi anlamağa, hem de Türk üniversiteli gençlerini dış memleketlerdeki akranları ile kıyaslamağa yarayacaktır" (Unat, 1961: 4). Araştırmanın sonuç bölümünde Unat uzun uzun şehirli-taşralı genç ayrımı üzerinde durmakta; şehirli gençlerin, yabancı dil öğrenmeye daha meraklı, modern hayatın kurallarını benimsemeye daha duyarlı oluşları ve "Atatürk devrimlerini şahsi hayatlarına uygulama hususunda gösterdikleri büyük isteklilikleri" (Unat, 1961: 126) ile taşra gençliğinden ayrıştıklarına dikkat çekmektedir. Unat'ın çalışması 1955-1960 arası üniversite gençliğinin genel karakteristiğini anlama ve çözümleme anlamında ilk çalışmalardan biri olarak literatürdeki yerini almaktadır.

Gençlik araştırmaları bağlamında ele alacağımız ikinci araştırma 1966 senesinde Özer Ozankaya[22] tarafından doktora tezi olarak hazırlanıp aynı yıl kitap olarak yayımlanan *Üniversite Öğrencilerinin Siyasal Yönelimleri* adlı çalışmadır. Aslında bu çalışma Unat'ın çalışmasının bir devamı niteliğindedir. Unat, 1960 darbesi öncesi gençliğin prototipini belirlemeye çalışırken, Ozankaya ise 1960 sonrasında siyasal bir aktör olarak beliren ve giderek yükselen gençlik hareketlerinin yönünü, siyasal yönelimlerini, gençlerin düzen ve sisteme ilişkin görüşlerini çözümlemeye çalışmaktadır. Ozankaya da, Unat gibi Ankara Üniversitesi öğrencileriyle anket yapmış, fakat Unat sadece SBF öğrencileriyle çalışırken, Ozankaya tıp ve ilahiyat fakülteleri hariç bütün üniversiteden 317 öğrenci ile anket görüşmesi yapmıştır. Çalışmanın hemen başında, gençlik üzerinden dört ana temanın araştırılacağını belirtilmektedir. Bunlardan ilki, gençlerin siyasal yönelimlerinde etkili olan haberleşme araçlarının muhtevası, ikincisi öğrencilerin siyasal düzenle ilgili genel yönelimleri, üçüncüsü öğrencilerin özel bazı siyasal sorunlarla ilgili (örneğin kapitalizm-sosyalizm farklılaşması ya da dış ticaretin devletleştirilmesi vb.) tutumları ve sonuncusu da cari siyasal düzen içerisinde kendi rolleri ve aktif olarak katıldıkları siyasal faaliyetler üzerine değerlendirmelerdir. Çalışmada üniversite öğrencilerinin, özellikle de erkek öğrencilerin siyasal süreçlerle yakından ilgili oldukları, örgütlü gençlik hareketine dönüşen bir değişimin ayak izlerinin belirdiği ve gençlerin memleket meseleleri ile yakından ilgilendikleri sonucuna ulaşılmaktadır (Ozankaya, 1966: 190-191). Bu çalışma adeta 1971 muhtırasını hazırlayan gençlik olaylarının

[22] Özer Ozankaya'nın gençlik çalışmaları: Üniversite Öğrencilerinin Siyasal Yönelimleri, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1966; Türk Devrimi ve Yükseköğretim Gençliği, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1978; "Türk Devrimi ve Yüksek Öğretim Gençliği", İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Sosyoloji Enstitüsü Sosyoloji Konferansları, İstanbul, Ocak 1978, 132-133; "Gençlik Sorunları Açısından Demokrasi Eğitimi", Mülkiyeliler Birliği Dergisi Özel Sayı, 7(54), Mart 1979, 26-28; "Atatürk'ün Düşüncesindeki Gençlik!", Atatürkçü Düşünce, 8(83), Aralık ?, 33-34.

ve daha sonrasında 1980 darbesine kadar sürecek olan ideolojik gençlik hareketliliğinin ön raporu niteliğindedir. Ozankaya'nın 1978 senesinde yayımladığı *Türk Devrimi ve Yüksek Öğretim Gençliği* adlı çalışma da, sosyoloğun yaklaşık on sene önce yürütmüş olduğu araştırmanın devamı niteliğinde olup, bu defa ODTÜ ve Boğaziçi Üniversiteleri hariç tüm üniversite öğrenci ve asistanlarını kapsayan dört bin kişilik bir grupla yapılmıştır.

Coşkun San'ın *Son Yıllarda Ankara Üniversitelerinde Öğrenci Hareketleri* (1969) başlıklı çalışması da, Unat ve Ozankaya'nın Ankara Üniversitesi gençliği üzerinden yapmış oldukları gençlik araştırmalarını bir adım daha öteye taşıyan bir çalışma olarak literatürdeki yerini almaktadır.

Gençlik sosyolojisi alanında en çok yayın yapan birkaç isimden biri de Birsen Gökçe'dir.[23] Gökçe'nin en önemli çalışması ise, 1971 tarihli doktora tezine dayanan ve 1976 senesinde yayımlanan *Gecekondu Gençliği*'dir. Çalışmayı gençlik araştırmaları bağlamında önemli kılan temel nokta, 1950'lerle başlayan hızlı kentleşme ve göç hareketlerinin büyük şehirlerde yaratmış olduğu toplumsal değişimin seyri hakkında gençlik konusu üzerinden detaylı bir analiz sunmasıdır. Sosyoloğun kendi ifadesi ile çalışmada, "Ankara gecekondularında yaşayan gençliğin sosyo-ekonomik durumlarını ve sorunlarını ortaya koyucu ve betimleyici nitelikte olan bir araştırma planlanarak uygulanmıştır" (Gökçe, 1976: 59). Gökçe'nin çalışmasını daha önceki çalışmalardan ayıran temel ayırt edici özellik, kitabın giriş kısmında gençlik ve gençlik kültürü-altkültürü hakkında kuramsal tartışmalara yer veriliyor olmasıdır. Araştırma Ankara ölçeğinde gecekondu mahallelerinde yaklaşık 1000 hanede 1200 gence, yaşadıkları temel sorunlar üzerinden anket uygulanmıştır. Araştırma sonucunda gecekondu gençliğinin eğitiminden barınmasına, meslek edinmesinden aile içi ve diğer sosyalleşme ilişkilerine dair pek çok ipucu elde edilmiş; bu anlamda özellikle "okuyan

[23] Birsen Gökçe'nin gençlik çalışmaları: Gecekondu Gençliği, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 1971; Memleketimizde Cumhuriyet Devrinde Kimsesiz Çocuklar Sorunu İle İlgili Tutumun Sosyolojik Mukayeseli Tahlil ve İzahı, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1971; Cumhuriyet Döneminde Çocuk ve Gençlere Ait Yasal Düzenlemeler ve Yayınlar, Ankara Gençlik Spor Bakanlığı, 1983; Ortaöğrenim Gençliğinin Beklenti ve Sorunları, Ankara, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, 1984, "Üniversite Öğretim Üye ve Yardımcılarına Göre Üniversite Öğrenci Olaylarının Nedenleri ve Çözüm Yolları", Ankara, Prof. Dr. İbrahim Yasa'ya Armağan, AÜSBF Yayını, 1983; "Kimsesiz Çocuklar Konusunda Karşılaştırmalı Bir Sosyal Araştırma", Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 1(2), Ocak 1965, 124-141; "Çocuk Kişiliğinin Gelişiminde Aile, Okul ve Dış Çevrenin Rolü", Sosyal Hizmetler, Ankara, C. 2, Ocak 1965, 2-3; "Kimsesiz Çocuklar ve 6972 Sayılı Kanun", Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu, Ocak 1971, 80-89; "Gecekondu Gençliği ve Toplum Merkezleri", Sorun Dergisi, 1(1), Ocak 1975, 31-37; "The Influences of the Urbanization Process on the Youth", Hacettepe Sosyal Bilimler Dergisi, Ankara, Ocak 1980, 1-8; "Gençliğin Türk Toplumundaki Konumu", Gençlik ve Toplum, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayını, Ankara, Ocak 1982, 31-42; "Türkiye'de Gençliğin Konumu", Uluslararası Terörizm ve Gençlik-1985, Sivas, Ocak 1986, 207-227; "Sosyal ve Kültürel Değişme Sürecinde Gençlik", Gençliğin Eğitimi ve Sorunları, TED Yayınları, Ankara, Ocak 1986, 303-326.

gençlik"e odaklanmış gençlik araştırmalarından farklı olarak, bir altkültür grubu sayılabilecek "gecekondu gençliği"nin sosyo-kültürel bir analizi yapılmayı çalışılmıştır.

1960 ila 1980 yılları arasında gençlik literatüründe, özellikle öğrenci hareketleri çerçevesinde pek çok yayından söz etmek mümkündür. Fakat bu yayınların genel dokusunu belirleyen yaklaşım biçimi, yazarların meseleyi, ait oldukları düşünce dünyasından ya da ideolojiden hareketle ele almalarıdır. Bu anlamda genel gençlik literatüründe öğrenci hareketlerine ilişkin çok sayıda yayın olmasına rağmen, aynı alanda sosyologlar tarafından yürütülen sosyolojik çalışmalar daha azdır.[24]

Gençlik hareketleri bağlamında en kapsamlı ve derinlikli eser, Fulya Gürses ile Hasan Basri Gürses'in birlikte kaleme aldıkları *Dünya'da ve Türkiye'de Gençlik* adlı çalışmadır. Öğrenci hareketlerinin halihazırda devam ettiği bir dönemde yazılan kitap (1979), sosyalist bir dünya görüşü ile kaleme alınmıştır. Beş ana bölümden oluşan çalışmada; birinci bölüm 1970'lerin dünyasını ve gençliğini tanımlama ve anlamaya dönük bir şekilde dizayn edilmiş, ikinci bölüm başta Avrupa ve Amerika olmak üzere gelişmiş kapitalist ülkelerin gençliğinin değerlendirilmesine ayrılmış, üçüncü bölüm az gelişmiş ülkelerin gençliğine odaklanmış, dördüncü bölüm sosyalist ülke gençliğinin genel seyrini ve diğer gençliklerden farklılığını ortaya koymuş ve son bölümde de Türkiye'de gençlik meselesi oldukça detaylı bir biçimde ele alınmıştır. Kitabın en uzun kısmı olan son bölümde; Türkiye gençliği toplumsal sınıflar bağlamında ele alınmış; işçi, köylü ve öğrenci gençlik şeklinde tasnif edilerek tartışılmış; yüksek öğrenim gençliğinin sorunları masaya yatırılmış; siyasal iktidarlar ve gençlik ilişkisi üzerinden öğrenci gençliğin siyasal eğilimleri analiz edilmeye çalışılmış ve sonuçta "gençlik gelecektir-gelecek sosyalizmdir" (Gürses ve Gürses, 1979: 20) vurgusu ile çalışma sonlandırılmıştır. Çalışmanın literatüre en ciddi katkısı, 1968 ila 1980 arası gerek Türkiye gerekse dünyadaki gençlik hareketlerini bütünlüklü bir şekilde ele alma ve gençlik hareketleri üzerinden yürütülen tartışmalara akademik bir yaklaşım getirme çabasıdır.

Gençlik araştırmaları bağlamında bir diğer çalışma ise 1995 senesinde Ferhat Kentel[25]'in yönetiminde bir araştırma raporu olarak hazırlanan *Türkiye'de 1990'lar Gençliği*'dir. Araştırma, 1980 sonrası gençliğini değerlendiren ilk çalışmalardan biri olması

[24] Sosyologların öğrenci hareketleri üzerine yapmış oldukları çalışmalardan küçük bir seçme: Nirun, Nihad, "Öğrenci Hareketlerinin Sebepleri", Türk Kültürü, 13(153/154/155), Eylül 1975, 265-279; Tezcan, Mahmut, Memleketimizin Yüksek Öğrenim Kurumlarında Öğrenci Hareketleri ve Ortaya Çıkardığı Sorunlar, Ankara, 1969; Erkal, Mustafa Ersen, "Talebe Hareketleri ve İdeoloji", Büyük Türkiye Dergisi, 1(4), Temmuz 1971; San, Coşkun, Son Yıllarda Ankara Üniversitelerinde Öğrenci Hareketleri, Ankara, Başnur Matbaası, 1969.

[25] Ferhat Kentel'in gençlik çalışmaları: Türkiye'de 1990'ların Gençliği, İstanbul, İMV-SAM, Yeni Yüzyıl Kitaplığı, 1995; "Türkiye'de Genç Olmak: Konformizm ya da Siyasetin Yeniden İnşası", Birikim, 196, İstanbul, 2005, 11-17.

açısından önemlidir. Araştırmanın gençlik literatürüne bir başka önemli katkısı ise, görüşme gerçekleştirilen yaklaşık 1100 deneğin üniversite okuyan, lise okuyan ve çalışan gençler arasından seçilmiş olması ve sadece anket verileri ile yetinilmeyerek, her üç gruptan oluşan odak grup görüşmeleri ile, elde edilen verilerin çeşitliliğinin sağlanmış olmasıdır. Türkiye'de gençlik ve öğrenci hareketlerinin en yoğun yaşandığı 1960-1980 döneminin ardından gelen ve sıkça "başıboş ya da amaçsız gençlik" olarak tanımlanan 1990'ların gençliğinin genel yapısını ortaya koymaya çalışan çalışmada Kentel ve ekibi; gençlerin siyasal kimlik ve eğilimlerini, kişisel aidiyetlerini, parti, grup, cemaat birlikteliklerini, kültürel vaziyet alışlarını ve bunlara etki eden geleneksel-modern yapıların varlığını, eğitim durumlarını ve şiddete yaklaşımlarını ölçmeye çalışmıştır. Bu anlamda araştırma, Türkiye'nin 1980 sonrasında değişen toplumsal yapısının analizini yapması ve 2000'lerin gençliğine ışık tutması açısından önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

Gençliğin meslek sahibi olup işgücüne katılmasının ve çalışan gençlerin sorunlarının sosyolojik olarak ele alınması literatürde özellikle 1980'den sonra yoğunlaşmaktadır. Aslında bu tarihten önce de gerek lisans bitirme tezlerinde gerekse lisansüstü tezlerde gençlerin meslek sahibi olmaları, çalışma hayatında karşılaştıkları zorluklar, çalışan gençlerin sosyo-kültürel durumları üzerine çalışmalar yapılmıştır.[26] Yine de asıl yoğunluğun 1980 sonrasında ortaya çıktığı gözlenmektedir. Bu durum, 1980 sonrasında Türkiye'nin liberal ekonomik politikaları benimsemiş olmasıyla, siyasi hareketlere yönelen bir gençliğin yerine kısmen daha kariyer ve meslek edinmeye odaklı, üniversite eğitimini bile büyük oranda çalışma hayatına endekslemiş bir gençliğin ortaya çıkmasıyla ilişkilendirilebilir.

Gençlik ve çalışma hayatı üzerine yapılan çalışmalar arasında Müzeyyen Güler'in[27] *Kentleşme Sürecinde Gençlik* (1997) adlı çalışması özel bir yere sahiptir. Güler çalışmasını,

---

[26] Gençlik ve işgücü ya da işsizlik konulu akademik tezlerden bazı örnekler: İlk Gençliğin Meslek Tercihleri Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma, AÜDTCF Sosyoloji Bölümü, 1945, Lisans Tezi; ?, Erkek Talebede Meslek Seçme Temayülü ve Meslek Seçmeye Tesir Eden Sosyal ve Ekonomik Sebepler Nelerdir?, AÜDTCF Sosyoloji Bölümü, 1947, Lisans Tezi; ?, Ankara'daki Kız Öğrencilerin Meslek Seçmelerine Tesir Eden Sosyal Amiller, AÜDTCF Sosyoloji Bölümü, 1947, Lisans Tezi; Baydilli, Cahide, Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Meslek Seçimini Etkileyen Bireysel ve Toplumsal Faktörler, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, 1987, Y. Lisans; Kayaalp, Dilek, Educational Attainment of Working Students: Evidence from İskitler Industry and Vocational High School in Ankara [Çalışan Öğrencilerin Eğitim Profili: Ankara İskitler Endüstri Meslek Lisesi'nden Örnek Bir Çalışma], Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, 2002, Y. lisans; Yelken, Kamil, Ortaöğretim Son Sınıf Öğrencilerinin Üniversite Tercihlerini ve Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler "Sakarya İl Merkezi Örneği" , Sakarya Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, 2008, Y. Lisans; Bilgin, Rıfat, Sokakta Çalışan Çocuklar Sorununa Sosyolojik Bir Yaklaşım: Diyarbakır Örneği, Fırat Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, 2008, Doktora; ?, Socio-Technical Issues in Youth Employment: Case of the Furniture Sector in Ankara [Genç İstihdamında Sosyo-Teknik İlişkiler: Ankara Mobilya Sanayi Örneği], Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, 2009, Doktora.

[27] Müzeyyen Güler'in gençlik-işgücü çalışmaları: Kentleşme Sürecinde Gençlik, İstanbul, Ümit Yayıncılık, 1997; "Üniversiteli ve İşçi Gençliğin Gelecek Beklentileri ve Kötümserlik-İyimserlik Düzeyleri", Kriz Dergisi,

nicel araştırma tekniklerini kullanarak ve İstanbul örnekliğinde farklı sektörlerde çalışan gençlerden hareketle yürütmüştür. Çalışmayı önemli kılan nokta, Güler'in, sadece çalışan gençlerle değil, üniversite okuyan gençlerle de anket yapması ve bu suretle kentleşme sürecinde okuyan ve çalışan gençler arasında karşılaştırmalı bir analizi amaçlamasıdır. Böylece çalışma, gençlerin kültürel alışkanlıklarından ebeveynleri ile olan ilişkilerine, para harcama biçimlerinden eğlenme anlayışlarına ve evliliğe bakışlarına değin pek çok farklı alanda karşılaştırmalı bir gençlik okumasına imkan sağlamaktadır. Çalışmayı önemli kılan bir başka önemli nokta ise, yapılan görüşmeler üzerinden, çalışan gençlerin çalışma koşullarına ilişkin detaylı çözümlemelere yer verilmesidir.

Çalışan gençlik üzerine yayınları ile öne çıkan diğer isim ise Ercan Tatlıdil'dir.[28] Tatlıdil, özellikle genç işsizliği konusunu merkeze alan çalışmalar yapmakta, gençliğin meslek sahibi olması ve sonrasında işgücüne katılması süreçlerini incelemekte, ayrıca genç işçilerin sorunlarını ele alan araştırmalara imza atmaktadır.

2000'li yıllarda yapılan farklı bir gençlik araştırması da, Esin Küntay[29] ile Güliz Erginsoy tarafından hazırlanan *İstanbul'da On Sekiz Yaşından Küçük Ticari "Seks İşçisi" Kız Çocuklar*'dır. Çalışma sahası olarak belirlenen İstanbul'da yaklaşık 30 genç kızla yürütülen araştırmada, nitel yöntemden (derinlemesine mülakat ve odak grup çalışması) faydalanılmıştır. Çalışma alanının "zor"luğu, kendi içerisinde risk ve tehlikeler barındırması

6(1), Ocak 1998, 55-65; "Üniversite Gençliğinin Kişilik Özellikleri ve Uyum Sorunları", M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, İstanbul, 8, Ocak 1996, 109-119; "İşçi Gençliğinin Aile ve İşyeri Bağlılığı", Gıda Teknolojisi Dergisi, İstanbul, 2(6), Haziran 1997, 84-89; "Gecekonduların Mutlu Çocukları", 1. İstanbul Çocuk Kurultayı Bildiriler Kitabı, İstanbul Çocukları Vakfı, İstanbul, Ocak 1999; "Üniversite Gençliğinde Psiko-Sosyal Eğilimler", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi, İstanbul, Ocak 1997; "İşçi ve Üniversiteli Gençliğin Gelecek Beklentileri İle Kötümserlik-İyimserlik Düzeyleri", Kriz Dergisi, Ankara, Ocak 1999, 88-113; "Kentleşme Sürecinde İşçi Gençlik: Gıda, Metal ve Tekstil Sektöründe Çalışan İşçiler", 21. Yüzyıl Karşısında Çocuk ve Genç, Ed. Güliz Erginsoy ve Esin Küntay, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul, Ocak 2000.

[28] Ercan Tatlıdil'in gençlik-işgücü çalışmaları: "Avrupa Topluluğu'nda ve Türkiye'de Çıraklık Eğitimi ve Genç İşsizliği", Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi, İzmir, 2, Ocak 1990, 17-31; "Değişen Dünyada İnsan Kaynağı Anlayışı ve Genç İşsizliği", Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi (10-11/Özel Sayı: Gençlik Sempozyumu), Ocak 2003, 27-36; "Türk Gençliği ve Kır Kent Bağlamında İşgücü Sorunları", Egevizyon, 2, Ocak 1999, 17-21.

[29] Esin Küntay'ın gençlik çalışmaları: İstanbul'da On Sekiz Yaşından Küçük Ticari "Seks İşçisi" Kız Çocuklar, Bağlam Yayınları, Ankara, 2005 (Güliz Erginsoy ile birlikte); "Sirkeci'deki Kartpostallardan İnternet'te Cinsel Sunumlara: Çocuk Yaşta Kız Çocukların Cinselliklerinin Sömürülmesi Olgusunun Toplumsal Boyutlardaki Dönüşümü", Bilişim Toplumuna Gidişin Psikolojik, Sosyolojik ve Hukuksal Etkileri Toplantısı, Ankara, 2001, 89-98; "İstanbul'da Onsekiz Yaşından Küçük Seks İşçisi Olarak Çalışan Genç Kızlar", 21. Yüzyıl Karşısında Çocuk ve Genç, E. Küntay ve G. Erginsoy (Der.), Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Ocak 2000, 137-151; Street Children in Istanbul, K. Ekberg and P. E. Mjaavatn (Ed.), Children at Risk: Selected Papers, Trondheim, The Norwegian Center for Child Research, 1993; "İstanbul'da Sokak Çocukları: 1963-1998 Arasında Bir Değerlendirme", (Der.) Bekir Onur, Cumhuriyet ve Çocuk: 2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi, Yayın No: 2, 1999; "Ticari Seks İşçisi Kız Çocuklarının Dramı", Kadın Çalışmalarında Disiplinler Arası Buluşma, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Cilt 1, 84-94, 2004.

bir tarafa, çalışılan alanda daha önce hiçbir çalışma yapılmadığı için bu çalışma bir ilk olma özelliği taşımaktadır. Sosyologlar çalışmanın amacını "İstanbul'da anakent merkezinde onsekiz yaşından küçük kızların 'seks işçisi' olarak sömürüldükleri fuhuş kurumunun temelindeki mekanizmaları ortaya çıkarmak" olarak belirlemiş ve bu kapsamda genç kızların yaşamakta oldukları dramı gözler önüne sererecesine; aile yapılarından fuhuş sektörüne sürüklenmelerine, dini inançlarından evlilik ve aile kurmaya bakışlarına, madde bağımlılığından müşteri profiline, günlük alışkanlık ve davranış kalıplarından geleceğe dair beklentilerine kadar pek çok sorunun cevabını aramıştır. Çalışma aynı zamanda, mevcut gençlik sosyolojisi literatüründe ciddi bir eksiklik olarak kendini gösteren "sorunlu-problemli gençlik" alanında çalışacak sosyologlar için kıymetli bir örnek niteliğindedir.

Gençlik araştırmaları bağlamında değerlendirilen son çalışma ise Demet Lüküslü[30] tarafından kaleme alınan *Türkiye'de "Gençlik Miti": 1980 Sonrası Türkiye Gençliği*'dir. Bu kapsamlı kitap, sosyolog tarafından hazırlanan doktora tezine –araştırma bulgularının öncesine– kısa bir "Türkiye Gençliği Panoraması" sayılabilecek bir bölüm eklenmesiyle oluşmuştur. Lüküslü, yaklaşık dört yıl süren ve 80 gençle derinlemesine mülakat gerçekleştirerek elde ettiği veriler neticesinde; 1980 sonrası genç kuşak hakkında harcı alem olarak kullanılan "kayıp kuşak" tanımlamasının tam aksi yönde bir sonuca ulaşmaktadır. Lüküslü'ye göre, 80 sonrası gençlik "vurdumduymaz ya da kayıtsız değil, tam tersine sorunlardan ve yaşananlardan kaygılı"dır (Lüküslü, 2009: 17) ve yaşanan bu durum aslında bir "apolitizm"den ziyade "pasif bir direniş"e karşılık gelmektedir. Gençlerin kendilerine, siyasete, dine, aile hayatına ve gelecek tasarımlarına dair farklı değerlendirmelerle örülen saha bulguları da Lüküslü'nün iddiasını doğrular nitelikte bir gençliğin varlığına işaret etmektedir. Bu çalışmasıyla Lüküslü, 1980 darbesi sonrasında sıkça eleştirilen ve yerilen gençliğe farklı bir bakış açısıyla yaklaşma imkanını ortaya koymaktadır.

---

[30] Demet Lüküslü'nün gençlik çalışmaları: Etudiants en Turguie: d'une Jeunesse Politisee a une Masse Apolitique?, Yüksek Lisans Tezi, EHESS, Paris, 2001; "L'Invention de la jeunesse turque par l'Etat: De l'Empire ottoman à la République turque", Cahiers d'Etudes sur la Méditerranée orientale et le monde turco-iranien Cemoti, 37, 2004; "Sessiz ve Görünmez, 'Genç' ve 'Kadın': Ev Kızı", Toplum ve Bilim, 112, Ocak 2008, 101-119; "1960'lardan 2000'lere Gençlik Tipleri Maddeci Başarıcı Manager Tipten Yuppie ve Tiki'ye", Birikim, 196, Ağustos 2005, 30-36; "Farklı Kitaplardan Farklı Açılardan 'Gençlik' Analizleri", Birikim, İstanbul, 196, Ağustos 2005, 69; "Tüketim Toplumunda Genç Olmak ve Yoksunluk Çekenler için Şiddetin Cazibesi", Evrensel Kültür, 173, Mayıs 2006, 73-76; "Günümüz Türkiye Gençliği: Ne Kayıp Bir Kuşak Ne de Ülkenin Aydınlık Geleceği", Türkiye'de Gençlik Çalışması ve Politikaları, N. Yentürk, Y. Kurtaran ve G. Nemutlu (Der.), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008; "1980 Sonrası Türkiye Gençliği ve Yeni Bir Siyasi Duruş Olarak Apolitizm", Türkiye'nin Toplumsal Yapısı. M. Zencirkıran (Der.), Nova Yayınları, Ankara, 2006; Constructors and Constructed: Youth as a Political Actor in Modernising Turkey, Challenges for Research and Democratic Practice in Europe, Council of Europe Publishers, Strasbourg, Ocak 2005; Gençlerin Siyasal Tutumları, TÜSES, 2008-2009; Hip-Hop Culture and German-Turkish Youth: Artistic Creation of a Third Culture? MELT, Münih, Ekim 2008; Türkiye'de Gençlik Miti - 1980 Sonrası Türkiye Gençliği, 2009.

Gençlik Kültür, Altkültür ve Kimliği

Gençlik sosyolojisi çalışmalarının bir diğer kısmı da, gençlik kültürünü anlamak, dönemsel olarak değerlendirmek ve okumak amacını taşımaktadır. Daha özelde gençlik altkültürleri üzerine sosyolojik çalışmalara göz atıldığında ise, niteliği yüksek fakat sayıca az birkaç çalışmanın ötesine geçilmediği görülmektedir. Bu durum genel anlamda sosyologların gençlik altkültürlerine karşı ilgisizliğini yansıtmaktadır. Sonuçta, Türkiye'de dönemsel olarak öne çıkan ya da uzun süreler toplumun gündeminde yer edinen pek çok gençlik altkültürü, üzerinde çalışılmayı bekleyen konular arasında yerini almaktadır.

Gençlik altkültürleri bağlamında ele alacağımız ilk çalışma İsmail Doğan'ın[31] 1991 senesinde doktora tezi olarak çalışmış olduğu *Bir Alt Kültür Olarak Ankara Yüksel Caddesi Gençliği*'dir. Doğan, günün büyük bir bölümünü Yüksel Caddesi'nde geçiren 80 gençle yapmış olduğu birebir görüşmeler sonucunda giyiniş tarzları, müzik zevkleri, yeme içme alışkanlıkları ve arkadaşlık ilişkileri ile toplumun kültürel yapısından farklılaşarak bir gençlik altkültürüne dönüşen gençlerin kim olduklarına dair detaylı bir değerlendirmeye ulaşmaktadır. Nitekim Doğan'ın saha çalışması yaptığı dönemde benzeri bir altkültür gençliği olarak İstanbul Bağdat Caddesi gençliği de Türkiye'nin gündeminde yerini almaktaydı. Bağdat Caddesi gençliğinin de –sosyo-ekonomik olarak farklı bir zemine yaslanmasına rağmen– kadın-erkek ilişkilerinden siyasete bakışa, dini inanç ve tutumlardan geleceğe dair beklentilere değin pek çok konuda Ankara'daki akranlarıyla benzeştikleri söylenebilir. Doğan'ın çalışması, literatürdeki ilk çalışma olması sebebiyle, kendinden sonra gelecek altkültür çalışmalarına da örnek teşkil etmesi bakımından önemlidir.

Gençlik altkültürleri bağlamında literatürdeki ikinci çalışma ise Esra Burcu'nun[32] 1997 senesinde doktora tezi olarak hazırladığı "Çırak ve Kalfa Gençlik Altkültür Grubu

[31] İsmail Doğan'ın gençlik çalışmaları: "Gençlik ve Gençlik Sorunları", Türk Aile Ansiklopedisi, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, C. 2, Ocak 1992, 562-575; Bir Alt Kültür Olarak Ankara Yüksel Caddesi Gençliği, Ankara Kültür Bakanlığı Yayını, 1994; "Milli Vasıflara Sahip Türk Gençliğinin Eğitiminde Türk Ocakları, Halkevleri ve Halk Eğitimi Merkezlerinin Rolü", Mersin Milli Kültür ve Eğitim Sempozyumu, Ankara, Ocak 1989, 69-75; "Toplumsal İlk Çevre Olarak Ailenin Çocuk Üzerinde Değişen Etkisi", Milli Eğitim, 98/100, Ağustos 1990, 26-30; "Toplumsal İlk Çevre Olarak Ailenin Çocuk Üzerinde Değişen Etkisi", Silahlı Kuvvetler Dergisi, 109(326), Eylül 1990, 130-137; "Toplumsal İlk Çevre Olarak Ailenin Çocuk Üzerinde Değişen Etkisi", Çağdaş Eğitim, 15(159), Ekim 1990, 32-36; "Toplumsal İlk Çevre Olarak Ailenin Çocuk Üzerinde Değişen Etkisi", Çağdaş Eğitim, 15(160), Kasım 1990, 41-45; "Bir Alt Kültür Olarak Ankara Yüksel Caddesi Gençliği", Amme İdaresi Dergisi, 27(1), Mart 1994, 145-163; "Sanayileşme ve Ergenlik", Diyanet, 155, Kasım 2003, 28-30; "Yükseköğretimde Gençlik Sorunları ve Araştırmaları", Çağdaş Eğitim, Ankara, 14(141), Ağustos 1987, 31-37; "Ergenlerin Anlaşılmasına Doğru", Diyanet Avrupa Dergisi, 53, Eylül 2003, 18-19; Gençler ve Sorunları, Diyanet, Ankara, 2003, 18-20.

[32] Esra Burcu'nun gençlik çalışmaları: "Köy Gençliği Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme: Rize-Armağan Köyü Gençliği", Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi, 7, Ocak 1999, 45-76; "Sosyolojik Bakış Açısından Atatürk'ün Gençliğe Verdiği Önem", Silâhlı Kuvvetler Dergisi, 119(364), Nisan 2000, 72-79;

Hakkında Sosyolojik Bir Araştırma"dır. Burcu, Ankara'da çalışan çırak ve kalfalar arasında yapmış olduğu anket ve mülakat çalışması ile farklı bir altkültür tartışmasına kapı aralamakta; çalışma ortamlarından gündelik ilişki biçimlerine, dinledikleri müziklerden kendi aralarında kullandıkları dile kadar pek çok farklı konuda kalfa ve çırak gençlik altkültürünün özelliklerini gözler önüne sermektedir.

Gençlik kültürü ve kimliği çalışmaları ile öne çıkan bir diğer sosyolog ise Vehbi Bayhan'dır.[33] Bayhan "Üniversite Gençliğinde Anomi ve Yabancılaşma" (1995) adlı çalışması ile doktorasını tamamlamış ve özellikle gençlik kültürü, gençlerin kimlik edinmeleri, kimlik karmaşası yaşamaları üzerinden yürütmüş olduğu çalışmaları ile bu alanda en çok yayın yapan sosyolog olarak öne çıkmıştır.

2000'lerde ise üç sosyoloğun çalışmaları gençlik altkültürü araştırmalarına farklı bakış açıları kazandırmıştır. Bunlar özellikle bir gençlik kültür-altkültürü bağlamında "İslamcı gençlik" üzerine nitel çalışmalar yapan Ayşe Saktanber[34], nitel bir saha araştırmasına dayanan ve "Türkiye'de 1980 Sonrasında Bir Altkültür Grubu Olarak Punk'ın Oluşumu" başlığını taşıyan yüksek lisans tezini hazırlayan Nazlı Deniz Bayraktaroğlu ve yine nitel bir saha araştırması dayanan "Gençlerin Toplumsal Davranış ve Yönelimleri: İstanbul'da 'Apaçi'

"Arkadaş Grubuna Sahip Olmaya Verilen Önemin Gençlerin Vandalizmi Üzerindeki Etkisi", Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 24(2), Ocak 2007, 23-44; "Bir Alt Kültür Grubu Olarak Çırak ve Kalfa Gençlerin Kullandıkları Dilin Özellikleri", IV. Uluslararası Türk Kültür Kongresi Bildiri Kitabı, Ankara, 4, Ocak 2000, 99-106; "Gençlik ve İntihar İlişkisi Çerçevesinde Özürlü Olma: Bir Grup Özürlü Üniversite Öğrencisinin İntihar Hakkındaki Düşünceleri", Polis Bilimleri Dergisi, Ankara, 3(3-4), Temmuz 2001, 13-38; "Çırak ve Kalfa Gençlerin Çalışma Ortamlarının Genel Özellikleri ve Yaşadıkları Bazı Sorunlar: Ankara'da Sosyolojik Bir Araştırma", Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, Ankara, 2(2), Ocak 1998, 13-43; "Gençlik Teorilerinin Sınıflandırılmasına İlişkin Bir Çalışma", Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, Ankara, 1(1-2), Ocak 1998, 105-136; "Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeylerdeki Ailelerde Kuşaklar Arası Bazı Değer ve Normlardaki Farklılaşmalar", Tarih Çevresi Dergisi, 12, Ocak 1994.

[33] Vehbi Bayhan'ın gençlik kültürü ve kimliği çalışmaları: Üniversite Gençliğinde Anomi ve Yabancılaşma; Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997; Genç Kimliği: Üniversite Gençliğinin Sosyolojik Profili, Malatya, İnönü Üniversitesi Yayınları, 2003; "Gençlik Kültüründe Anomi ve Yabancılaşmanın Nedenleri", Türkiye Sorunlarına Çözüm Konferansı 1, Ankara; Aralık 1997, 171-185; "Kent Yoksulluğu ve Gençlik", IV. Aile Şurası Aile ve Yoksulluk Bildirileri, T. C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Ankara, Mayıs 2004; "Üniversite Gençliğinin Sorunları ve Gelecek Tasarı", 7. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi, Ankara, Kasım 2001; "Üniversite Gençliğinin Sorunları ve Gelecek Kaygısı", İnönü Üni. Fen-Ed. Fak. Konferanslar Dizisi, Malatya, Haziran 2003; "Gençlik ve Postmodern Çoğul Kimlik", Uluslararası Sosyoloji Kolokyumu - Galatasaray Üniversitesi, İstanbul, Mayıs 2005; "Avrupa Birliği Sürecinde Gençlik", Panel - Malatya AB Çalışmaları Merkezi, Malatya, Aralık 2006; "Hedonist ve Püritan Etik Sarmalında Postmodern Gençlik", 38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Ankara, Eylül 2007; "İnönü Üniversitesi Öğrencilerinin Sosyo-Kültürel Özellikleri ve Sorunları, Bilgi Çağında Eğitim ve Malatya", Ulusal Malatya Sempozyumları-1, Malatya, Mayıs 2010.

[34] Ayşe Saktanber'in gençlik altkültürü çalışmaları: "Cultural Dilemmas of Muslim Youth: Negotiating Muslim Identities and Being Young in Turkey", Turkish Studies, 8, Ocak 2007, 417-434; "'Siz Nasıl Eğleniyorsanız Biz de Öyle İbadet Ediyoruz': Entellektülellik ve Popüler Kültür Arasında Türkiye'nin Yeni İslamcı Gençliği", Kültür Fragmanları: Türkiye'de Gündelik Hayat içinde, Metis Yayınları, Ocak 2003, 259-277; Mecca or MTV: Turkish Youth Rediscovers Islam in between Intellectualism and Popular Culture, The International Institute for the Study of Islam in the Modern World, 2004.

Altkültür Grupları Üzerine Nitel Bir Çalışma" adlı doktora tezini yazan Ömer Miraç Yaman'dır.

SONUÇ

Gerek Türkiye'deki gençlik sosyolojisi çalışmaları bibliyografyasına ilişkin daha önce herhangi bir çalışmanın bulunmayışı, gerekse giriş mahiyetinde hazırlanan bu çalışmanın bir makale olmanın sınırlılıklarını taşıması, meselenin özellikle sosyologlar tarafından etraflıca tartışılmasını gerekli kılmaktadır. Yapılan literatür değerlendirmesi sonrasında ulaşılan sonuçların, önce nicel çalışmalar, sonra nitel çalışmalar ele alınarak tartışılmasının daha uygun olacağı düşünülmüş, konunun farklı boyutlarına da dikkat çekilmek suretiyle, gençlik sosyolojisi alanında yapılacak bir tartışmaya zemin hazırlanmaya gayret edilmiştir.

Gençlik sosyolojisi alanında 1923'ten bu yana hazırlanan makale, kitap, tez ve bildirilere bakıldığında, bu alanda yaklaşık 800 eser bulunduğu, bunun da Cumhuriyet tarihi boyunca sene başına ortalama 9 yayına denk geldiği görülmektedir. Bu nicel veriler ışığında, sosyolojinin gençlik konusuna ilgisinin oldukça yetersiz olduğu gözlenmektedir. Bu konudaki yayınlarda 1980'lerden itibaren şahit olduğumuz – genç nüfusun Türkiye nüfusu içerisindeki oranının yükselmesiyle ilişkilendirilebilecek– sayısal artışa rağmen gençliğin hak ettiği ilgiden halen mahrum olduğu söylenebilir.

Gençlik sosyolojisi çalışmaları nicelik itibariyle hala düşük bir düzeyde seyretmektedir. Sosyoloji çalışmaları Türkiye'deki genel gençlik literatürü içerisinde %10'luk bir paya sahiptir. Bu anlamda gençlik konusu ile yakından ilgilenmesi gereken sosyolojinin, eğitim bilimleri ve psikolojinin gerisinde kalması söz konusu olmaktadır. Ayrıca yapılan çalışmaların yarıya yakınının kısa yazılardan ya da bildiri metinlerinden oluştuğu hesaba katıldığında, ciddi bir yayın eksikliğiyle karşı karşıya olduğumuz anlaşılmaktadır.

Gençlik sosyolojisi alanında lisansüstü çalışmaların toplamda 230 civarında kalması ve bu çalışmalar içerisinde sadece 30 tanesinin doktora tezi olması, gençlik sosyolojisi alanında Türkiye çapında ciddi bir uzmanlaşma eksikliğinin varlığına işaret etmektedir. Halihazırda hayatta olan sosyologlardan yaklaşık on beşinin gençlik sosyolojisine yönelik aktif bir ilgisinin olduğu göz önüne alındığında, gençlik konusunda lisansüstü üretime ağırlık verilmesinin önemi ortaya çıkmaktadır. Ayrıca "Gençlik Sosyolojisi" dersinin Türkiye çapında az sayıda sosyoloji bölümünde[35] seçmeli ders olarak okutulmasının da lisansüstü tez üretimi anlamında yaşanan eksikliği beslediği düşünülebilir.

[35] Örnek üniversite ve bölümlerden öne çıkanlar: Sakarya, Yeditepe, Hacettepe ve Abant İzzet Baysal Üniversiteleri Sosyoloji Bölümleri.

Gençlik sosyolojisi çalışmalarında genel anlamda bir tematik eksiklik kendini göstermektedir. Gençlik sorunları, gençlik ve eğitim ilişkisi, ebeveynle olan ilişkiler, gençlik ve siyasete bakışlar, gençlik-öğrenci hareketleri ve gençlere tavsiyeler öne çıkan temalar olarak belirirken; gençlerin gündelik hayatı, sosyalleşme sorunları, gençlik altkültürleri, toplumsal rol ve cinsiyet, akran ilişkileri, gençlik ve suç-şiddet ilişkisi gibi konularda çok az çalışmaya rastlanmaktadır. Ayrıca güncel gençlik meseleleri üzerine de nitelikli çalışmaların olmayışı, gençlik sosyolojisi çalışmalarında çoğu kez bir anakronizme düşülmesine sebep olabilmektedir.

Gençlik sosyolojisinin kuramsal zemin ve alt yapısı üzerine neredeyse hiçbir yayının bulunmuyor olması ayrı bir eksiklik olarak belirmektedir. Bu haliyle gençlik sosyolojisine dair tanımlama ve tartışmalar, sayıca çok az olan birkaç sosyolojiye giriş kitabının gençlik sosyolojisi başlığına yahut sosyoloji ansiklopedilerinin gençlik maddelerine bırakılmış gözükmektedir. Özellikle sosyoloji kuramları bağlamında gençlik konusuna farklı yaklaşımlar, kuşak-nesil tartışmaları, gençlik döneminin sosyolojik boyutları gibi dünya çapında oldukça yoğun bir şekilde çalışılan gençlik sosyolojisi konu ve tartışmalarının Türkiye sosyolojisinin gündemine gelmiyor olması da önemli bir eksikliktir.

Hâlihazırda gençlik sosyolojisi bağlamında yapılan gençlik araştırmalarının kahir ekseriyeti "okuyan gençlik-üniversite ya da lise gençliği" üzerine odaklanmaktadır. Genç nüfusun yarısına karşılık gelen çalışan gençliğin ve sorunları ise sosyoloji disiplini tarafından nadiren ele alınmaktadır. Bu da, Türkiye gençliği üzerinde sağlıklı analizlerin yapılmasını, ihtiyaç ve çözüm odaklı projelerin hayata geçirilmesini zorlaştırmaktadır.

Ayrıca yapılan araştırmaların neredeyse tamamına yakınında sadece nicel araştırma yöntemi tercih edilmekte, nitel yöntemden ise çok az istifade edilmektedir. Bu da, yapılan çalışmaların büyük oranda "fotoğraf çekip bırakma"nın ötesine geçmemesine sebep olmakta, gençliğe dair derinlemesine bir bilgi ve kavrayış geliştirilmesinin önüne geçmektedir.

Gençlik sosyolojisi çalışmalarının güncel siyasi değişimlerden fazlaca etkilenen bir yapıya sahip oluşu, dönemsel olarak belirli temaların öne çıkması ve kimi zaman siyasal iktidarın talep ya da beklentilerine yönelik gençlik araştırmalarının yapılması da, gençlik sosyolojisi alanında özgün bir üretim ve tartışma zemini yaratılmasının önünde ciddi bir engel oluşturmaktadır.

Gençlik sosyolojisi alanında tarihsel olarak oldukça karamsar bir tablo çizdiğimizin farkındayız. Fakat özellikle 2000'lerden sonra gençlik alanında yapılan sosyoloji çalışmalarının nicelik ve nitelik açısından kazanmış olduğu zenginlik, önümüzdeki yıllarda daha farklı ve nitelikli bir gençlik sosyolojisi birikimi oluşacağının habercisi olarak da

okunabilir. Ayrıca öğrencilerin lisansüstü tez çalışmalarında gençliğe dair konulara yönlendirilmesinin ve bu konularda uzmanlığın teşvik edilmesinin, gençlik sosyolojisi alanında kuşatıcı bir birikimin oluşmasında destekleyici olacağı da aşikârdır.

KAYNAKÇA

Beyazıt Devlet Kütüphanesi Kataloğu (2012), http://www.beyazitkutup.gov.tr, (24.11.2012)

Ege Üniversitesi Sosyoloji Dergisi Arşivi (2012), http://sosyoloji.ege.edu.tr/sosyolojidergisi.htm, (09.11.2012)

İstanbul Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi Arşivi (2012), http://www.istanbul.edu.tr/edebiyat/edebiyat/dekanlik/dergi/sosyoloji/dergi.htm, (03.10.2012)

Milli Kütüphane Kataloğu (2012), http://www.mkutup.gov.tr, (29.11.2012)

TEZCAN, M. (1969), "Türk Sosyoloji Bibliyografyası 1928-1968", Ankara: Başnur Matbaası.

TEZCAN, M. (1985), "Eğitim Sosyolojisi", Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

TÜBİTAK-ULAKBİM Kataloğu (2012), http://www.ulakbim.gov.tr/cabim/katalog, (22.12.2013)

Türkiye Kitaplar Bibliyografyası (2012), http://www.mkutup.gov.tr/menu/36, (13.12.2012)
Türkiye Makaleler Bibliyografyası (2012), http://eyayinlar.mkutup.gov.tr/cgi-bin/WebObjects/Makale, (07.10.2012)

Ulusal Toplu Katalog (TO-KAT) (2012), http://www. toplukatalog.gov.tr, (19. 10. 2012)

YAMAN, Ö. M. (2010), "Türkiye Gençlik Çalışmaları Bibliyografyası 1923-2010", Ankara: Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı Yayınları.

YANIK, C. (2006), "Sosyoloji Bölüm ve Ana Bilim Dallarında Yapılmış Tez Çalışmalarının Tematik Olarak Değerlendirilmesi", Uludağ Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

YÖK Tez Tarama Kataloğu (2012), http://tez2.yok.gov.tr, (27. 12. 2012)